

NOUA REVISTA ROMANA

POLITICA, LITERATURA, ȘTIINȚA ȘI ARTA
APARE ÎN FIECARE DUMINICĂ

UN NUMĂR:

25 Bani

Se găsește cu numărul la principalele
librării și la depozitarii de ziare
din țară

Prețul anunțurilor pentru o pătrime
de pagină 10 lei.

ABONAMENTUL:

În România un an (48 NUMERE), 10 lei
„pease luni 6 „
În toate țările ununei poștale un an 12 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
București, Calea Victoriei 62. Pasajul No. 3
DIRECȚIA: București, B-dul Ferdinand 55
TELEFON 8/66

Director: C. RADULESCU-MOTRU

Profesor la Universitatea din București.

No. 9.

DUMINICĂ, 12 Iunie 1911.

Vol. X.

NOUȚĂȚI

Procesul dela Sf. Sinod.

Perspectiva unui proces, în care să se desvăluie viața personală a Mitropolitului Athanasie, era considerată la început de către opinia publică ca fiind un mare pericol pentru prestigiul bisericii române. Toată lumea avea frică că scandalul va prăbuși nu numai pe Mitropolitul acuzat, ci întreaga instituție bisericească.

Faptele au dovedit însă contrariul.

Cu cât procesul a înaintat, cu atât el și-a schimbat caracterul. Dintr'un singur proces de scandal, cum se așteptau cei mai mulți că are să fie „el s'a transformat într'un proces de purificare morală, de curățire a putrigaiului din Biserică. Această transformare e datorită P. S. S. Episcopului de Roman.

Acest prelat, prin energia sa, ne-a făcut să uităm scandalul ce să desfășură înaintea ochilor și ne-a adus să îndreptăm privirea spre scopul cel înalt urmărit de dânsul. „Cu „inima strânsă de durere și cu mare silnicie, vă aduc aceste „dovezi rușinoase, zicea dânsul acuzând pe Mitropolitul Athanasie, într'una din zilele trecute, dar silit sunt să merg înainte, „fiindcă numai așa se curăță Biserica Domnului de cei vinovați“.

Și cu cât procesul dela Sf. Sinod înaintă, cu atât atenția mulțimei părăsește scandalul pentru a se îndreptă spre cele dumnezeiești, urmările de înaltul Prelat, Episcopul de Roman. Sufletul acestuia, prin înălțimea sa morală, a reușit să transforme și să înalțe aceace la început ni se prezenta ca mic și desgustător. Dintr'o ceartă veninoasă între călugări, el a știut să scoată o neîntrecută lecțiune de morală socială.

Oricare va fi rezultatul procesului,—și în momentul când scriem aceste rânduri nu avem nici o indicațiune de cum va fi, un lucru rămâne însă stabilit: la Sf. Sinod nu se mai judecă un om prihănit, în persoana Mitropolitului Athanasie, ci se dă ocazie unei extraordinare personalități să se desfășure, pentru a servi ca pildă generațiunilor viitoare.

Din acest proces, Biserica Română are să piardă și liniștea și prestigiul.

Liniștea poate că va fi pierdută pentru câtă va vreme; dar prestigiul nu, fiindcă Biserica are fericirea să aibă în sânul ei pe „teomaniacul“ Gherasim, Episcopul de Roman.—C. R.-M.—

Afacerea tramvaielor comunale.

Condițiunile în cari s'a concedat, de către vechiul consiliu comunal, exploatarea tramvaielor comunale, face astăzi obiectul discuțiunii generale.

Se pare că și în cazul de față ne găsim înaintea unei afaceri rentabile, pusă la cale sub patronajul politicianilor de partid.

Opiniunea publică denunță din nou nesățioasa tendință de acaparare a partidului liberal.

Din cauza acestui amestec al opiniunii publice afacerea ia un caracter politic. Presa se crede în drept să intervină, și natural să dea alarma.

Presa liberală nu găsește cuvinte destul de tari pentru a critica atitudinea Ministrului de interne, care vrea să aducă pugube unei Societăți, constituite cu capital românesc...

Presa conservatoare, la rândul său, acuză pe acționarii noii Societăți, că au spoliat fără milă Comuna București de un venit al ei sigur.

Din polemica urmată până acum, un om imparțial cu greu își va fi putut face o judecată definitivă. Presa conservatoare prea înaintează multe afirmațiuni, fără a le fi controlat în de ajuns; iar presa liberală nu prea este crezută din cauza trecutului... pe care îl are partidul liberal.

Este de prevăzut însă, că „afacerea“ cu tramvaielor comunale va fi salvată. Acționarii noii Societăți și-au luat ei de sigur, la vreme, toate măsurile, pentru ca „dreptul lor la averea Comunei“ să nu sufere nici o știrbire înaintea instanțelor legale.

Rămâne numai partea politică a afacerii, din care ar putea să sufere partidul liberal. Dar nici aceasta nu se va întâmpla. Ministrul care a ridicat chestiunea tramvaielor comunale, d. Al. Marghiloman, nu are destulă autoritate pentru ca să poată ridica această chestiune la înălțimea unei „rațiuni de partid“. Partidul liberal nu poate eși micșorat dintr'o campanie condusă de d. Al. Marghiloman.—Verax.—

Răspuns la scrisoarea d-lui Dr. Istrati

Domnule Director,

La somațiunea ce-mi face d. Dr. Istrati, prin no. 8 al „Nouei Reviste Române“, cu toată considerațiunea ce o am pentru d-sa, nu-l pot satisface decât în parte:

Cele ce am revelat eu, au fost povestite de către alții; eu le-am auzit și le-am reprodus, ca document omenesc. Nu am fost martur la săvârșirea dramei; de controlat faptul nu am încercat, și nici mi-ar fi fost cu puțință, așa că nu pot nici să retrag, nici să mă îndărătnicesc a susține, ca adevărată, povestirea pe care am reprodus-o și eu.

Să precizez localitatea și să indic nume proprii, iarăși nu-mi stă prin puțință, pentru că nici acei cari povestiau aceste lucruri, nu dădeau aceste indicațiuni.

Pentru a liniști, însă, conștiința revoltată—cu drept cuvânt—a d-lui Dr. Istrati, îi declar că și mie îmi place să fiu convins că faptul nu s'a petrecut, și convin că povestirea a fost, sau o fanfaronadă a aceluia care se da drept autor al faptului, sau o hiperstesia a aceluia cari povestiau faptul.

Cu această ocazie am putut constata inconvenientul de a se trunchia bucățile care se reproduc din o scriere oarecare. După cum a reprodus d. Dr. Istrati, în scrisoarea sa, sfârșitul articolului meu, cetitorii acestei scrisori, cari nu au citit și articolul, înțeleg că eu am cunoștință că s'a petrecut faptul relatat, ceiace nu este exact, și mi-a adus oarecare neplăceri; pe când dacă ar fi reprodus măcar numai trei rânduri mai mult, care sânt imediat înaintea celor reproduse, cetitorii scrisorii ar vede că eu vorbesc despre „povestirea“ altuia. Și, între a afirmă existența unui fapt, și a reproduce povestirea altora, despre săvârșirea aceluia fapt, mi se pare că este o deosebire uimitor de mare.

Cu arest răspuns sper, Domnule Director, că atât d-v. cât și eu, ne-am îndeplinit datoria față cu d. Dr. Istrati, și vă rog să primiți încredințarea osebitei mele considerațiuni.

—Artur Gorovei—

CESTIUNI ACTUALE

SELECȚIUNEA POLITICĂ

Perfecționarea ființelor viețuitoare este datorită în general selecțiunii. La animalele domestice și la plantele cultivate selecțiunea se face de către om, și se numește *selecțiune artificială*; ea se face în scop de a ameliora și a propaga unele particularități fizice sau psihice pentru trebuințele omului. Grădinarul care are în vedere să producă o garoafă cu anumite flori, alege, (selecționează) pentru sămânță, din numeroasele eșantioane care toate provin din semințele unei singure plante, o garoafă care întâmplător prezintă flori a căror culoare se apropie mai mult de culoarea care ar vrea să o obțină. În urma mai multor selecțiuni el reușește datorită eredității să obțină garoafa cu culoarea dorită. Acelaș procedeu se întrebuintează și de către agricultorul care ar vrea de exemplu să producă o anumită rasă de oi, el alege cu cea mai mare îngrijire și perseverență din turmă ca reproductoare, individele care au lâna mai lungă și mai fină, propagând astfel din generație în generație această calitate utilă.

În natură, activitatea întrebuintată de om pentru a face selecțiunea, este supleată de către lupta pentru traiu, de aceea această selecțiune se mai numește *selecțiune naturală*.

Ființele viețuitoare se nasc într'un număr cu mult mai mare decât mijloacele de subsistență, de aceea urmează că ele trebuie să lupte pentru dobândirea acelor mijloace, care nu sunt îndestulătoare pentru toate. În lupta aceasta pentru traiu se face *selecțiunea*, pier ființele slabe și supraviețuiesc cele bine înzestrate.

Selecțiunea naturală se face într'un timp foarte îndelungat, de către lupta pentru traiu, care operează inconștient, fără nici un scop; pe când selecțiunea artificială se face de către om cu un anumit scop, ea se bazează pe voința și inteligența lui.

Progresul omenirii este datorit selecțiunii artificiale și cu cât criteriile de selecțiune sunt mai inteligente cu atât și rezultatele sunt mai satisfăcătoare. Se poate întâmpla că din diferite împrejurări sociale selecțiunea artificială în loc să contribuie la perfecționarea rasei din contra continuă la degenerarea ei, astfel se întâmplă cu *selecțiunea militară*, datorită căreia se recrutează toți tinerii robuști, sănătoși și plini de viață, care se expun a rămâne pe câmpul de bătae, iar toți slăbănogii și gârboviții rămân acasă în timp de războiu liberi să se căsătorească și să se reproducă.

Selecțiunea medicală contribuie de asemenea la degenerarea rasei, căci cu cât se prelungeste mai mult viața părinților atinși de sifilis și boli mentale care sunt ereditare, cu atât numărul ascendenților care vor suferi de aceste boli va fi mai mare.

Ce rezultate splendide s'ar obține, dacă s'ar face

pentru rasa umană cel puțin atâta cât se face pentru rasa cailor? Să se oprească de exemplu căsătoria alcoolicilor, sifiliticilor și a demenților sau cel puțin să nu se mai permită căsătoria decât a acelor care s'ar dovedi că nu sufăr de boale ereditare.

O asemenea selecțiune care pare astăzi bizară a fost cu toate acestea practică la Spartiați și datorită ei rasa spartiată se menține într'o stare excepțională de forță și vigoare. La ei toți copiii bolnavi și slăbănogi se omorau de mici și numai copiii perfect sănătoși și robuști aveau dreptul la viață, ei mai târziu se căsătoreau și se înmulțeau.

Selecțiunea cea mai naturală, din cauza intervenției omului care substituie luptei pentru traiu diferite criterii arbitrare nu mai poate contribui la perfecționarea rasei; așa selecțiunea *sexuală* care este rezultatul luptei între femeii de a fi alese de soții și a luptei dintre bărbați de a fi aleși de soți, ei i se datoresc formele cele mai elegante ale pasărilor, culorile lor strălucitoare, cântecul melodios al privighetorii și al celorlalte păsărele; organele de ornamentațiune dela gâtul curcanului, creasta și bărbia cucoșului, pintenul piciorului său; coada stufoasă a leului, coarnele ramificate ale cerbului, coama leului etc., etc.

Perfecționarea formelor fizice la om se înlătură prin selecțiunea sexuală umană, de oare ce se înlocuiește concurența naturală bazată pe calitățile fizice, intelectuale și morale prin diferite alte condițiuni ca: bogăția, poziția socială, nume etc., a căror consecință este nefericirea în căsnicie sau divorțul.

A încercă să împedecăm o selecțiune care se practică de mii de ani și încă în toate țările ca selecțiunea militară și cea medicală, recunosc că este o încercare zadarnică. A ne opune însă din răspuțeri în contra unei selecțiuni dezastroase care de-abia acuma de câțiva ani a început să se practice în țară la noi cred că este o datorie. Aceasta este *selecțiunea politică* prin care politicianii noștri caută a-și sporî numărul partizanilor corupând caracterele, servindu-se mai cu seamă de transfugi. Din cauza acestora, oamenii de caracter nu isbutesc să opună rezistență politicienilor, din cauza lor munca intelectualilor este în general foarte puțin remunerată, oamenii de știință, literații și poeții rămân toată viața simpli proletari, în vreme ce politicianii cu transfugii lor sunt încărcăți de onoruri și profituri.

Selecțiunea aceasta politică creează pasiuni ca: invidia, ura și egoismul. Fiecare numai pentru sine în loc ca „fiecare pentru toți și toți pentru fiecare“.

Nu vorbesc de luptele politice între partide, care până la un punct sunt justificate, ci de selecțiunea politică din năuntrul aceluiaș partid. Transfugii sunt acei care au locurile de onoare, ei sunt prefărați membrilor vechi, devotați și statornici.

Un exemplu care pune mai bine în evidență *selecțiunea politică* la noi este cazul profesorului *Ion Bogdan*, decanul facultăței de literè din București,

membru al Academiei, fost director al revistei „Convorbiri literare“, inima și sufletul junimiștilor universitari; membru vechiu, devotat și statornic al partidului junimist. Cu toate calitățile lui intelectuale multiple, fiindcă îi lipsește acel *ceva* fundamental care formează caracterul transfugilor noștri, n'a fost *selecționat* de partidul lui nici măcar membru în parlament. Pe când pe o sumă de noi veniți, abili, îi vedem ocupând câte și mai câte demnități.

Sunt momente, zic politicienii, când trebuie să te servești de asemenea oameni după cum Napoleon s'a servit de trădători. Da, dar Napoleon nu se sfîșă să spue: îmi place trădarea dar nu trădătorii.

Transfugii noștri să fie și ei răsplătiți dar cu bani, nu cu distincțiuni onorifice. Transfugii în comisii de judecată, transfugii în misiuni științifice prin străinătate, transfugii prezidenți de comisiuni examinatoare, transfugii decorați.

Pentru ce toate aceste onoruri—fiindcă știu a-și subordonă convingerile lor politicienilor electori? singura calitate în virtutea căreia se face selecțiunea politică.

Dar fiindcă vorbesc de transfugii noștri și de decorații, voiu aminti următorul fapt:

Un spion celebru, al cărui nume îmi scapă, comunicase lui *Napoleon I* un mare secret de stat, pe care-l aflase, reușind să se introducă ca intendent la un consiliu de războiu presidat de împăratul Austriei. Fiind întrebat de Napoleon cum să-l răsplătească pentru acest serviciu, spionul a cerut să fie decorat cu „legiunea de onoare“. Nu, răspunse Napoleon, aceasta nu se poate, te plătesc cât de mult ai dori, legiunea de onoare însă n'o dau decât ca semn de onoare și demnitate.

Politicienii noștri nu înțeleg aceasta. Noi credem că fiecare intelectual are datoria să ridice vocea sa stigmatizând și împedcând pe cât îi stă în putere *selecțiunea politică* așa cum se face la noi.

Dr. N. Leon.

Profesor la Universitatea din Iași

CESTIUNI SOCIALE

PRIN ȚARĂ

Insemnări din călătorie

Suceava, Baia, Hârlău... trei localități istorice din vechia Moldovă, și încă dintre cele mai importante.

În alte țări, unde este mai mult cult pentru ceea ce a fost odinioară, s'ar fi păstrat mai multe lucruri care, prin ele însăși, îți vorbesc și-ți descopăr tainele.

În Suceava, deși acuma Bucovina e provincia unui stat străin, care poate tocmai ar fi avut interesul să facă să dispară urmele care amintesc un trecut glorios al unui popor subjugat, dar care pare a fi așa de multămit de soarta lui, în Suceava s'a păstrat ceea ce au mai găsiț nemții nedistrus, și nu numai că s'a păstrat, dar face și obiectul unor îngrijiri speciale.

Vechea mitropolie s'a restaurat. Nu s'a făcut, însă, ca în România: nu s'a dărâmat până în temelie, ca să se clădească din nou, căci oamenii de acolo parcă altfel pricep aceste lucruri.

Biserica Mirăuților s'a restaurat de asemenea, tot cu aceeași cumițenie.

Că s'au făcut și aici greșeli, nu rămâne îndoială. Pe vremea lui Ștefan-Vodă, bisericile acestea vor fi fost acoperite cu tablă de plumb, și niște ziduri așa de severe nu se armonizează de loc cu țiglele în fel de fețe, care le acopăr astăzi.

Meritul cel mare, însă, după socotința mea, îl au bucovinenii pentru îngrijirea ce se dă ruinelor vechiului castel din Suceava.

Pe când de cetatea Neamțului nu se ocupă nimeni, și din an în an se ruinează, la cetatea Sucevei s'a pus stavilă distrugerei și s'au făcut lucrări pentru păstrarea ruinelor și pentru desgroparea lor, așa că vizitatorul de astăzi își poate face o idee despre ceea ce a fost această cetate.

La Baia nu se găsește nimic, afară de ruine. *Biserica albă* s'a restaurat, dar în urma restaurării se va ruina complect, pentru că acuma plouă prin acoperământ, bolțile se umezesc, iarna îngheață, primăvara se macină și sfârșitul se înțelege care va fi.

La Hârlău lucrurile se petrec altfel.

După o lungă perioadă de nepăsare, s'a restaurat biserica, după sistemul specific românesc, și s'a isprăvit.

În jurul bisericii, însă, înfloreă pustiul, și populația orașelului, compusă aproape numai din evrei; își aruncă ordurile pe locul unde astăzi este grădina care înconjură străvechiul monument.

Mai mult încă: o casă de rugăciuni evreiască se înalță lângă biserică, foarte aproape, și o ascundeă ochiului celui care străbatea Hârlăul.

Zecimi de ani au trecut, fără ca nimeni din cei în drept să cugete dacă această tovărășie poate fi îngăduită. Nu e chestiune de bigotism, și mai puțin încă antisemitism, dar parcă numai printr'un abuz, din partea evreilor, și prin susceptibilitatea de corupțiune

BIBLIOGRAFII:

Revista Științifică „V. Adamachi“. No. 2, Mai 1911, cu următorul cuprins: *Dr. Hurmuzescu*: Invățământul științific superior; *Col. Sc. Panaitescu*: Principiile fundamentale ale topografiei; *G. Bratu*: Planeta Marte; *Vera Miller-Lebedeff*: Inceputurile calculului infinitezimal; *Al. P. Popovici*: Nicotiana affinis (regina nopții); *I. Borcea*: Ideile noi cu privire la fixitatea și variabilitatea speciilor; teoria mutațiilor.

Dări de samă, note și informații.

Revista apare trimestrial. Un no. 1.50.

Dr. D. Busuiocescu: *Sistemele de arendare aplicate pe moșiile Academiei*, studiu economic.

Ediț. *Academiei Române*, 2 lei.

Dr. Hurmuzescu: *L'électrisation par les rayons X*. Jassy. Imprimerie nationale. 1911.

Prof. Dr. Al. Zaharia: *Grăul românesc*, răspuns d-lui Prof. Dr. Th. Kosutany, urmat de o anexă cuprinzând studiul recoltelor din anii 1900-1908.—Tip. Minerva.

a vre-unui puternic de pe timpuri al Hârlăului, se poate explica faptul că s'a construit o sinagogă la câțiva metri depărtare de o biserică așa de veche, pe locul care nu a putut să aparție decât acestei biserici.

Și a voit Dumnezeu să vie, în Hârlău, un preot tânăr, cult, iubitor de neam și cu dragoste de cele vechi ale neamului, și să mai fie, în Hârlău, și un primar mai altfel de cum suntem obișnuiți să-i știm pe toți, pentru ca să dispară sinagoga, și în jurul bisericii să fie acuma un parc frumos, bine împrejmuț și întru câțva îngrijit.

Și a dispărut sinagoga, fără a se aduce nici o atingere comunității evreiești, care a primit câteva mii de lei, din partea comunei, ca despăgubire pentru această expropriare.

În dreptul bisericii este acuma o piață largă, și eră vorba să cumpere comuna câteva case de pe marginea stradei, și să le dărâme, pentru ca să se poată vedea biserica din stradă, ceea ce astăzi este cu neputință.

Preotul acesta a știut și a obținut să se construiască o casă parohială lângă biserică, și și-a pus în gând ca în una din odăi să înjghebe un mic muzeu al Hârlăului, în care să se păstreze tot ce s'ar mai putea găsi.

Și se găesc, dacă știe cineva să caute.

Pentru ca monumentul acesta, extrem de important prin mulțimea inscripțiilor săpate pe pereții din altar și din interior, să nu sufere nici o știrbire, comuna mai are de făcut o schimbare. Nu știu de când s'a făcut oborul comunal alături de biserică, și în zilele de târg, sute de vite înconjură parcul bisericii pentru a ajunge la obor, unde este o murdărie, precum se obișnuiește.

Preotul obținuse făgăduința primarului că va strămuta oborul în altă parte a orașului, pentru ca să nu mai rumege vitele pe locul unde a fost odinioară palatul domnesc din Hârlău.

Din acest palat nu se mai vede nimic. Cu piatra din el s'a zidit mai tot Hârlăul de astăzi.

În ultimul timp s'a făcut o descoperire interesantă: primarul comunei a pus pe câțiva slujitori de ai comunei de au desvilit o ridicătură de pământ, pe unde erau urme de temelii, și s'a desgroțat o parte din baia domnească.

E o clădire rotundă, prin pereții căreia străbate o conductă de apă: niște oale smălțuite.

Acuma s'au schimbat și timpurile și oamenii; primarul acela nu mai este, și cel care va fi, cine știe de va face vre-un bine pentru biserică în care se închină Ștefan-Vodă.

De câte ori am fost în aceste trei localități istorice: Suceava, Baia, Hârlău, mă întrebam pe unde ducea drumul dela Suceava la Baia, și dela Suceava la Hârlău, pe vremurile voevozilor.

În cărți, după cât știu, nu se prea găesc răspunsuri la această întrebare; vre-o hartă istorică a țării noastre, pe care să fie însemnate vechile noastre drumuri,

nu cunosc. Cred, însă, că nu m'aș înșelă prea mult, dacă aș determina aceste două drumuri, în urma examinării ce am făcut a tuturor împrejurărilor care pot conduce la deslegarea acestei întrebări.

Pentru a merge din Suceava la Baia, călărețul și cărașul trebuie să o fi luat spre satul *Bosancea*, care trebuie să fie tot așa de vechiu ca și Rădășanii de lângă Fălticeni, sate între care este mare asemănare și între care, înainte de anexarea Bucovinei, erau strânse legături de înrudire, de oarece locuitorii acestor două sate se căsătoriau numai între ei.

Dela *Bosancea* alt drum n'a putut să fie, decât drumul primitiv de astăzi la *Nimirceni*, unde a fost mai înainte și trecătoarea între Austria și România.

Pe aici a fost totdeauna drumul spre Suceava, de când se ține minte, și altă rămășiță de drum nu mai există.

Dela *Nimirceni* vechiul drum se cunoaște și astăzi; trece prin fundul moșioarei mele, pe hotarul dintre *Bunești* și *Petia*, coboară prin valea Vișinului și iese în malul iazului Călugărului, pe lângă iezătură, iaz astăzi desființat.

De aici, peste pârâul Șomuzul-mic, drumul o luă prin valea Bădășănilor, spre satul cu același nume, sat vechiu, pomenit în documente de prin anul 1424, sat în care a fost în vechime o școală preotească, la care a învățat carte Ștefan Tomșa, domnul Moldovei.

Din Rădășani drumul mergea prin *Jidovina* de astăzi, și ieșea în *Buciumeni*, sat răzășesc, dăruit în 1424 de către Alexandru Voievod, slujitorului său credincios Popa Iuga, și fratelui său Nanul, și feciorilor lui, și nepoților lor, și strămoșilor lor, și tot neamului lor.

Din popa Iuga trebuie să se tragă toți sătenii din Buciumeni, sat în hotar cu Fălticeni, în care trăesc niște oameni pașnici și buni gospodari.

Pe dealul Buciumenilor, în spre Baia, este și astăzi movila pomenită în hrisovul lui Alexandru Voievod, pe unde mergea „drumul în jos, la stejarul gros“, pe alătura de șoseaua actuală.

Dela această movilă, care pe atunci făcea hotar între satul Buciumeni și târgul Baia, te duci drept în fostul târg.

Numai acesta a putut să fie drumul dela Suceava la Baia, care trecea prin toate satele existente pe atunci, în care se puteau face popasuri și se găsea ajutor la orice nevoie.

Nici vechiul drum dela Suceava la Hârlău nu-i tocmai greu de restabilit.

Din Suceava mergea drumetul tot pe malul stâng al râului Suceava, prin Știrbățul de astăzi, în satul *Liteni*, care trebuie să fi existat pe vremurile vechi, și de acolo trece Siretul, pe malul stâng, ceva mai la vale de satul de astăzi, probabil în dreptul unui sat de care pomenesc încă țărani, prin localitatea numită *Zimbroaia*, unde se găesc pietre cioplite, și cu niște urme care par a fi inscripții.

Un țaran bătrân povestește că aici ar fi fost un oraș numit *Iliești*, și că prin pădurile de acolo ar fi

fost zimbri, de unde vine și numirea de *balta Zimbroaei* locului pe unde se găesc pietrele cioplite.

În dreptul târgușorului de astăzi, *Lespezi*, drumul dela Suceava se despărțea în două: la stânga apucau spre Hârlău, iar luând-o tot înainte, mergeai pe *sleahul Iașilor*, peste dealul lui *Peter*, prin satul *Hărmanești*.

Dealul lui *Peter*!

Așa se rostește cuvântul: *Peter*.

Să fi fost oare vre-un ostaș de ai lui Ștefan-Vodă, vre-un german *Peter*, precum a fost un *Herman*, zis și *Hrăman*, dela care vine numele sătului *Hărmanești*?

Dela *Lespezi*, drumul trecea prin *Sirișelul* de astăzi și prin *Slobozia*, și pe la *Podul de lut* ieșea drept la Hârlău.

Pe unde nu avem șosele croite în zilele noastre, și găsim drumuri vechi, între sate foarte vechi, putem fi siguri că pe drumurile acestea au umblat și străbunii noștri.

Nu putem admite că vechile drumuri ar fi ocolit satele, precum s'a făcut cu drumurile de fier, de și se pare că mergi veșnic prin pustiu, pe când satele rămân de o parte și de alta, la depărtări mari, de aceia îndrăznesc a crede că drumurile dela Suceava la Baia și dela Suceava la Hârlău, au trecut prin punctele pe unde am arătat.

Trebuie să fi fost și dela Baia un drum direct la Hârlău.

Acest drum începea din *Buciumeni* și mergea tot pe valea Șomuzului, până la *Dolhasca*, unde da în drumul direct dela Suceava la Hârlău, pe malul stâng al *Siretului*.

Baia a fost un mare centru. Aici, afară de drumurile dela Suceava și Hârlău, se încrucișă drumul dela *Bistrița*, care trecea prin *Dorna*, *Câmpulung* și *Mănăstirea Homorului*; aici da și drumul dela *mănăstirea Neamțului*, prin *mănăstirea Râșca*, și peste muntele *Pleşul*, precum și drumul spre *Roman*, care trebuie să fi fost numai pe malul stâng al *Moldovei*, pe unde nu este nici un afluent al acestui râu, ceea ce înlesnește foarte mult comunicația.

Drumul acesta trecea prin vechiul sat *Temelia*, astăzi dispărut, în care se găesc urmele unei biserici care nu a mai primit pe credincioși în ea, din cauză că, după cum spune tradiția, *Mitrofana*, giupâneasa vornicului *Nestor Ureche*, *veșnicul* satului, a păcătuit chiar cu *Mitropolitul Moldovei*, în noaptea când a doua zi era să se sfințească biserica, și vornicul a lăsat biserica nesfințită și pustie, iar pe *Mitrofana* a închis-o într'un turn din *mănăstirea Săcului*, pe care tot el a zidit-o, și unde giupâneasa a cusut *aerul* vestit, pe care-l admiră vizitatorii *mănăstirii*.

Mai în jos de *Temelia* erau *Drăgușanii*, al căror descălicător *Dragoș* se mai pomenește încă de bătrânii satului; apoi vin *Cristești*, în care este o biserică zidită—după cum se spune—din timpuri foarte vechi. Pe perețele bisericii ar fi fost o inscripție în care se citea anul 1420. Alții pretind că biserica ar

fi fost zidită pe la 1440, de către niște sași din *Ardeal*.

Nu departe de *Cristești* este schitul *Boureni*, localitate unde tradiția spune că *Dragoș-Vodă*, *Descălicătorul Moldovei*, a ucis *bourul* pe care-l fugărea, de unde vine și numele satului și al schitului.

Drumul trecea apoi prin *Miroslăvești*, sat vechiu, în care este o biserică zidită în 1515, și de acolo, tot pe *Moldova*, până la *Roman*.

Cam acestea trebuie să fi fost pe atunci, pe vremurile voevozilor, drumurile cele mai umblate din țara *Moldovei*, după șocotința unui muritor care nu are pretenția de a cunoaște istoria țării.

Artur Gorovei.

PSIHOLOGIE

COPIII ANORMALI¹⁾

Copiii, cari nu se pot folosi de învățământul ce se dă în școalele noastre publice, se pot considera ca anormali. O metodă sigură de recunoașterea lor, întemeiată pe baze științifice, nu avem încă.

În categoria anormalilor intră:

10) orbii, surzii, mușii și surdo-mușii, cari au un învățământ aparte, cu școli speciale.

20) idiotii, cretinii, imbecilii, epilepticii, istericii, paraliticii, cari privesc mai mult medicina și instituțiile de separație anume create;

30) *inapoiatii*, slabi la minte, cari posedă o inteligență oarecare, și cu toate acestea nu se pot folosi de învățământul actual, pentru că metodele nu le corespund, deși legile școlare îi obligă la frecventare alături cu cei normali.

Tot în această categorie intră *nestabilii*, copii afectați de o lipsă complectă de caracter, din care cauză nu pot suporta disciplina școlară și orice alt regim al școlii.

De acești anormali se ocupă pedagogii, căutându-se a-i izola în clase de perfecționare sau în școli anumite, cu învățământ adaptat dezvoltării lor.

În România până la această dată nu s'a făcut vre-o distincțiune între copiii normal și anormal desvoltați.

Ce sunt în definitiv repetenții?

De ce ne închipuim noi că o parte din școlari nu frecventează școala regulat sau au renunțat la ea cu totul?

Ori cum se numesc: repetenți, „zestrea claselor“, fugari sau în alt chip, este destul că se poate constata că sunt elevi cu un semn de întrebare alăturat și de a căror situație nu sunt de vină nici ei personal, nici profesorii lor, ci este de vină societatea care nu-i ia sub protecție, ca ocrotindu-i, să-i facă șie-și de folos.

1) Una din cestiunile puse în discuția congresului corpului didactic urban ce se va ține la Craiova.

Nefiind un metod științific prin care să se poată recunoaște un anormal, este greu în acelaș timp să se alcătuiască o statistică a lor.

Totuși putem pleca dela o constatare: școalele noastre au anormali, de cari nu se pot ocupa profesorii, rămânând la voia întâmplărilor și în timpul școlarizării și după aceasta.

Cine ar dori să se încredințeze de aceasta n'are decât să facă o cercetare ori cât de superficială în una din școalele publice.

Mulți copii, până la o pătrime din clasă, vor da de bănuț că intră în categoria celor anormali sau rămân înapoi. Când stăm să ne explicăm această stare, observăm că profesorul are un metod de predare ce corespunde numai la anumiți școlari, în genere celor mai buni iar restul de școlari rămân în pasivitate fie din această cauză, fie că o cauză internă—starea lor anormală, îi face imposibili să fie atenți, să se impresioneze și să asimileze cunoștințele.

Lista stabilită de noi împreună cu profesorul clasei se poate controla de un medic școlar, care poate să determine până la anumit punct gradul lor de anormalitate.

Stabilirea anormalității la copii este anevoe de hotărît, tocmai pentru că este greu să se pătrundă natura sufletească în genere. Și de multe ori se apreciază greșit de către părinți, profesori, cazurile de anormalitate, pe când în realitate anormalitatea provine din cauze independente de cele bănuite.

Mai ales în școalele aglomerate de copii este imposibil ca profesorul să-și dea seama de situația mintală a fiecărui școlar, ci numai se dibuește după anumite tipuri luate în abstract, așa că nu este exclus ca însuși profesorul să nu poată face deosebirea între unii și alții.

Pentru a se avea o normă de catalogare a copiilor este necesar să se facă trei feluri de examene: pedagogic, psihologic și antropologic.

Examenul pedagogic. Chiar la intrarea în școala primară sau secundară nu este exclusă o examinare. Mai ales la intrarea în cursul primar, unde prezentarea este obligatorie. Repartizați copiii în clase de perfecționare sau în școli anumite, nu vom mai asista la aspectul ce ni-l dă acei mulți copii cărora li se dă certificatul de absolvire cursului primar mai mult de milă: vârsta înaintată și stagiul de 2—3 ani făcuți în fiecare clasă hotărâsc în mare parte aceasta. Ce fac după absolvire? Curentul îi mână spre liceu. Dacă nu se pot strecura printre aceștia, rămân fără ocupațiune, fără nici o orientare în viață, declassați.

Cu totul altfel ar fi când o anumită direcțiune li s'ar da în școli speciale, încă dela intrarea lor în școala elementară.

Așa o parte din cei cu flare de mână își găsesc azilul în școli particulare, care numai în senzul de școli pentru anormali nu-s organizate.

Examenul pedagogic se poate face și altfel. La prima vedere când observăm o clasă ne izbește diferența de vârstă. La anumită vârstă corespunde anumite clase. Foarte puțini școlari corespund cu vârsta la clasa în care se găsesc.

Oare aceștia nu devin suspecti în examenul nostru?

Nimeni încă nu și-a pus întrebarea: de ce absentează dela școală o parte din școlari? Unii, se înțelege, vor fi având motive serioase, alții găsindu-se în imposibilitate de a se ține cu lecțiile de ceilalți școlari, dezvoltarea lor intelectuală neajutându-i, vor absentă cu voia dar mai ales fără voia părinților, mărind astfel contingentul derbedeilor și mai apoi al pungașilor.

Profesorul de multe ori nici nu se opune unor asemenea absentări: clasele fiind aglomerate, sunt bucuroși că scapă de acești „răi“, „tâmpiți“, etc., rămânând cu cei normali și din cei anormali cu „inofensivii“, cari „nu învață“ ce e drept dar „stau cuminiți la locul lor“!

Examinarea pedagogică se întinde apoi asupra măsurii inteligenții.

Intr'o lucrare recentă publicată de Alfred Binet și Th. Simon „La mesure du développement de l'intelligence chez les jeunes enfants“, se expune metodul după care se poate măsura nivelul inteligenții unui copil, prin intermediul textelor. Fiecărei vârste (3—15 ani) i s'a stabilit anume date în text, ce sunt descrise în lucrarea de mai sus în amănunte și întovărășite de instrucțiuni necesare pentru aplicarea lor.

Textele stabilite sunt întemeiate pe combinarea datelor vechi, după principiul pus de H. Ebbinghaus „Intelligenz ist Kombinations gabe“.

Atât oboseala sufletească cât și anormalii prezintă două caractere: obtusitatea sensorială și slăbirea atențiunii.

Metoda de mai sus dă oarecum posibilitatea ca prin experiențe cu texte, compoziții și concursuri să se stabilească până la un anumit punct gradul dezvoltării intelectuale la copii și adulți. Totuși sunt insuficiente pentru anumite cazuri particulare, iar ca rezultatele să poată avea o valoare științifică, se cere ca experimentatorul să fi făcut practică mai întâiu într'n laborator de pedagogie.

Rămâne să ne ocupăm acum de examenul psihologic și antropologic ce se poate face asupra copiilor, pentru a stabili mai bine pe cei suspecti.

Gr. Tabacaru.

BIBLIOGRAFII:

Dr. Hurmuzescu: *Invățământul superior* (Extras din Revista științifică „V. Adamachi“). Iași, 1911.

Petre C. Trișcă: *Die Pflichten der Intelligenten, mit Begleitworten von Prof. Dr. Eucken und Prof. Dr. Paul Natorp*. Iena. Ant. Kämpfe. 1911.

CĂRȚI NOI

SCRISORI INEDITE

ALE LUI VASILE ALECSANDRI

Domnul Georges Gazier, custode al Bibliotecii din Besançon, ne dă într'un mic volum (*Lettres inédites du poète roumain Basile Alexandri à Ed. Grenier*; Paris, Honoré Champion, 1911; 82 pp.) corespondența celui mai mare poet al nostru din epoca redeschetării naționale, cu unul din cei mai mari *poetae minores* ai Franței din secolul trecut.

Edouard Grenier s'a născut la Baume-les-Dames în 1819 și a murit în acelaș oraș în 1901. Avea deci, când începe corespondența cu Alexandri, vreo 36 de ani. Discipol al lui Lamartine, Vigny și Musset, merită să fie pus alături de Barbier, Laprade sau de Brizeux. Opera lui¹⁾ cuprinde finețe pe care nu le-ar putea gustă decât o elită, și pentru aceasta n'a pătruns niciodată în marele public. Eră un om foarte plăcut în societate, iubea independența față de guvern și păstră legături de prietenie cu toți romanticii francezi și cu o sumă de streini pe care i-a cunoscut în călătoriile sale către Orient. Prin 1855 îl găsim la Iași ca secretar al Domnului de pe atunci Grigore Ghica; cu acest prilej a cunoscut pe Vasile Alexandri și o strânsă prietenie, însoțită de o vie admirație din partea acestuia din urmă, s'a născut între cei doi poeți. Ea a durat până la moartea lui Alexandri și expresia ei vizibilă e pentru noi colecția celor 32 de scrisori ce alcătuiesc volumul. O adevărată poveste duioasă se desprinde încetul cu încetul din foile îngălbenite, cutremurată pe alocuri numai de evenimente mai importante și stăpânită peste tot de melancolia veșnicei treceri a vremii. După cei treizeci de ani (1855—1885) pe care îi trăește într'o oră răsfoind colecția scrisorilor, după mărturisirea unei tinerețe sbuciumate, a unei maturități concentrate și severe, a unei bătrâneți oboșite și pline de nostalgia întâilor ani, se așterne peste suflet cenușa clipelor de viață ce s'a stins și odată cu ea tristeța resemnată a *irreparabilului* existenței.

Mai mult decât un roman ne atinge o serie de scrisori intime, în care nimic nu e așezat pentru efect, nimic nu leagă, totul e nou și totul e cunoscut, dând astfel imaginea fidelă a vieții ce trece...

S'au cunoscut la Iași și Grenier a fost prezintat de Alexandri domnitorului. S'au revăzut la Paris în acea „bună existență pariziană, care te face să trăiești prin toate fibrele, prin toate facultățile, prin inimă, prin inteligență, prin tot ce vrei“.

Din Constantinopol, unde Alexandri se află în iarna aceluiaș an, îi trimite impresii fugare. În anul următor Alexandri e la Iași și trimete lui Grenier la

Paris informații asupra Iașului politic. „Nu-ți faci ideie, scumpul meu Grenier, de plictiseala ce apasă în acest an societatea Iașului; ai zice că e enervată; lumea de așteptarea înfrigurată și prea mult timp prelungită; a evenimentelor politice. Guvernul pare că a căpiat de-abinele; și-a schimbat iar ministerul. Nicolae Cantu a înlocuit pe ministrul de interne; Vogoride e la Finanțe, și Istrati e la Lucrările publice (*Travaux publics*). Să nădăjduim că acesta din urmă o să sfârșească la ocnă (*Travaux forcés*). În definitiv demoralizare completă și anarhie în afaceri“.

Ca să se mângâie de această tristă stare a afacerilor publice, Alexandri se concentrează mai mult asupra activității sale literare, își pune în ordine toată proza pe care a scris-o până atunci și scrie din când în când câte o *Doină* sau câte un vodevil din viața țărănească.

Intr'altă scrisoare Alexandri dă foarte interesante lămuriri prietenului său asupra deosebirilor sufletești dintre Munteni și Moldoveni. E, pe lângă oarecare părținare, și mult adevăr în spusele lui.

„Deosebirea între ei nu consistă decât în câteva nuanțe, destul de greu de prins. Prietenul nostru Russo a spus odată în glumă că Muntenii sunt Gasconii României și nu s'a înșelat prea mult. Adevărul e că frații noștri de peste Milcov au o aplecare foarte pronunțată pentru ceia ce se numește în termeni vulgari flecărie; dar aceasta vine mai mult din felul de viață pe care o duc și din puțină îngrijire pe care o au pentru afacerile lor. Toată Valachia e în București, adică orice om cu oarecare stare nădăjduiește să guste deliciile acestei Capua muntenești, astfel că proprietățile sunt lăsate în exploatarea unor arendași lacomi, în cea mai mare parte Greci, Bulgari sau Sârbi. Acest obicei, ale cărui urmări sunt fatale pentru averi, dă naștere și la alte rele care ating moravurile și caracterele. Marea îngrămădire de oameni fără nici o treabă în orașele principale din provincie sau în Capitală, mai cu seamă, a creiat gusturi și ambiții cu totul meschine. *A părea* a devenit un scop, o necesitate. Care mai de care vrea să producă mai mult efect prin haine, echipagii și ținuta sa personală și, cum lumea nū e civilizată decât pe jumătate, îți închipui ce exagerații caraghioase se produc în fiecare zi. Dar aceste mici păcate nu strică întru nimic bunătatea și fondul prietenos al caracterului valach. Și Valachii sunt buni, îndatoritori, ospitalieri, întocmai ca și Moldovenii. Sunt doar mai veseli, mai vorbăreți. Iată toată deosebirea“.

În 1857 Alexandri face din nou o călătorie în Franța, amărât de boală, și de nenorocirile publice din țara sa și întâlnește iarăș pe Grenier la Paris. Câteva rânduri prietenoase în scrisori și atât. Apoi o lungă tăcere până în 1870, anul de groază. La 14 Octombrie, Alexandri, sgduit de știrile ce soseau de pe câmpul de război, scrie din Mircești:

„Scumpul meu Grenier, din fundul lumii, unde mă aflu exilat, urmăresc cu privirea îngrijorată gravele evenimente care se desfășoară în Franța și mă

1) *Oeuvres d'Edouard Grenier*, Paris, Lemerre, 1901, 3 vol.

întreb ce-au devenit prietenii mei... Mă simt umilit de înfrângerile Franței, căci aceste înfrângeri sunt alcătuite din nenorocire și rușine. Ele sunt de așa natură încât trec de marginile rușinei pentru a ajunge la proporțiile unei adevărate urgii. Să credem în mânia cerească? Dar pentru ce oare cerul ar pedepsi Franța? Poate pentru că ea a fost țara marilor inițiative, leagănul nobilelor libertăți ce s'au răspândit apoi asupra lumii?"

Și în anul următor, după atâtea nenorociri, războiul, războiul civil, iarna aspră, epidemiile, Alexandri scrie prietenului său, prevestind, pare că printr'o inspirație, ridicarea strălucită a Franței:

„Există în națiunea voastră o forță de vitalitate pe care nimic nu o poate distruge și această forță se traduce printr'o măreață nepăsare, care are strălucirea ei, orice s'ar zice, căci îndeamnă să desprețuiți loviturile prezentului și să priviți viitorul cu siguranță. Rana e largă, adâncă, îngrozitoare, dar sângele e bogat și rana se va cicatriza mai repede decât cred dușmanii voștri... Ceia ce ar fi fost pentru Prusia o ruină seculară, nu va fi pentru Franța decât o supărare trecătoare, căci ea e bogată, activă, vitează și stăpânește o comoară nesecată pe care nimeni nu-i va lua-o: Spiritul care inventează, care creiază, care scânteie, care fulgeră și care subjugă“.

Durerea îl face pe Alexandri să fie nedrept față de poporul german cu toate manifestările sale și să aducă aminte prietenului său de judecata aspră cu care Moldovenii au prețuit pe Nemți din cât i-au cunoscut: Porc nemțesc, neamț porcesc, tot una e. Și apoi urmează iarăș vre-o șapte ani de tăcere, până la 1877, când izbucnește războiul nostru pentru nea-tárnare.

Intâia scrisoare din acest an poartă data de 16 Mai, la câteva zile deci după proclamarea independenței României. Ar trebui reprodusă în întregime atât aceasta cât și cea următoare din Noembrie acelaș an, ca să se vadă entuziasmul tânăr ce cuprinsese pe bătrânul poet, nevoit să stea lângă cămin la Mircești de strajă, când a simțit redeșteptându-se, după atâtea veacuri de amortire vechia vitejie românească pe câmpiile Bulgariei.

Descriind situația noastră între cei trei coloși, ce se iau la luptă la fiecare douăzeci de ani și ne strivesc ca pe un pitic ce s'ar amestecă într'o trântea de uriași, se întreabă:

„Ce eră de făcut?... Ei bine, în loc de a fi striviți într'un mod pasiv și stupid între ciocan și nicovală, să ne ridicăm în vârful picioarelor pentru a ne mai înălța puțin și a ajunge astfel la înălțimea unei săbii voinicesti. După asta, să desmormim brațele amortite de veacuri și să dăm dovadă de viața celor ce ne privesc încă ca pe niște băiețași. Să strigăm cu putere la urechile Rușilor și ale Turcilor „Trăiască independența României?“ și să intrăm cu vitejie în încăerare. Vom ieși poate zdrobiți din ea, dar cel puțin o-

teliți prin foc. De altfel destule umilinți, destule mizerii! Sau stăpâni în casa noastră sau să pierim odată cu ea!“

Și într'o altă scrisoare din timpul războiului, cât entuziasm pentru avântul admirabil al oștirii noastre! Și din acele rânduri respiră sinceritatea poetului *Ostașilor noștri*:

„Sărmanii noștri dorobanți, adică sărmanii noștri țărani, îmbrăcați cu o tunică proastă și o căciulă împodobită cu pene de curcan (podoabă care le-a dăruit porecla de *Curcani*) au făcut minuni. Prin vitejia lor neașteptată ei au știut să facă din această poreclă un nume glorios și să dovedească că, dacă dela sublim la ridicol nu e decât un pas, tot un pas e și dela ridicol la sublim... Și apoi ce răbdare demnă în mijlocul suferințelor! Ce stoicism antic în fața morții! Ah, scumpe prietene, ți s'ar umplea ochii de lacrimi dacă ți-aș povesti tot ce am văzut mare și în adevăr frumos la acest popor. Viteji copii! Inimi nobile! se scoboară în adevăr în linie dreaptă din strămoșii lor, sunt în adevăr de rasă latină... și iată, aceasta e o mare mângâiere pentru mine, oricare ar fi pierderile noastre ireparabile. Toți răniții noștri nu au decât un singur gând, să se vindece cât mai repede pentru a se întoarce la Plevna și se întorc încă chinuți de dureri: au prins gust de moarte“.

După anii de restriște ai războiului, trec iarăș câțiva ani de tăcere. Abia în 1882 găsim câteva scrisori în care e mai ales vorba de literatură. Alecsandri se miră că Grenier nu a intrat încă la Academie:

„A avea inspirații mari, a fi stăpân desăvârșit pe limbă, a propaga sentimente nobile, a înălța sufletele, a le inspira demnitatea, patriotismul, avânturile nobile, cu un cuvânt a dovedi că ești adevărat poet și adevărat cetățean, sunt acestea titluri pentru a fi exclus din templu? Trebuie să fii numai decât *negustor* pentru a avea dreptul să intri și să-ți întinzi marfa? E rușinos, rușinos, rușinos!“

În aceste ultime scrisori se strecoară din când în când melancolia prevăzutului sfârșit. E duios.

„Unde și când ne vom mai vedea înainte de a întreprinde marea călătorie? Să ne înțelegem și asupra acestui lucru, căci ar fi trist să dispărem din astă lume înainte de a ne da îmbrățișarea frățescă.

„Douăzeci și șapte de ani! O întreagă viață! Câte întâmplări în acest crâmpeiu, aproape nesimțit, de timp! Dar o singură ghiindă nu închide oare în ea o întreagă pădure de stejari?! Să fim mulțumiți că ne mai găsim în picioare după atâtea furtuni și că privim părul nostru alb cu o justă mândrie.

„Ce te mai faci scumpul meu Grenier? Unde ești? Ce lucrezi? Anii trec peste capetele noastre pleșuve săpându-și brazdele lor și mai mult ca totdeauna simțim nevoia de a ne întări la izvorul răcoros al amintirilor, la dulcea căldură a vechilor prieteni.

„Așteptam scrisoarea d-tale (Iunie 1884) căci nimeni nu putea să înțeleagă mai bine starea mea în urma morții fratelui meu. Ca și d-ta rămân și eu

singur, cel din urmă în viață din familia mea. Tată, mama, surori, frate, toți m'au părăsit. E rândul meu să mă duc să-i întâlnesc. Ah, e dureros, e o dezolare nemăsurată să vezi făcându-se astfel gol în jurul tău. Imi rămâne, e drept, femeia mea, care e bună și iubitoare; ea îmi e cel mai bun sprijin în nenorocirea care m'a lovit. Fiica mea și copiii ei aparțin altei generații. Ochii lor se îndreaptă firește către viitor. Ai noștri se îndreaptă către trecut“.

Câteva întâmplări, succesul *Fântânei Blanduziei*, decorarea lui Grenier de către Regele Carol, o călătorie la Mehadia și, în fine, numirea lui Alexandri ca ministru plenipotențiar la Paris, alimentează cele din urmă scrisori. După plecarea lui Alecsandri la Paris în 1885 corespondența se sfârșește. Poetul român avea să mai trăiască șase ani, cel francez șaisprezece.

Am cules tot ce putea prezenta interes general în corespondența lor. Dar tot acel farmec inexprimabil, făcut din lucruri mărunte, din aluzii directe, din glume ușoare, scapă analizei.

Mai e apoi stilul francez al lui Alecsandri ce nu se poate redă în traducere. Românii se familiarizează lesne cu limbile streine; dar în ceia ce scriu observatorul subtil descoperă numai decât o întipărire, o urmă exotica, românească prin excelență, de care nu scapă niciodată. Aceasta poate tocmai pentru că vor să pară cât mai cunoscători ai limbei streine și încearcă să se exprime în alocuțiuni mai inuzitate mai grele. Stilul scrisorilor lui Alecsandri are acea grație ușoară, naturală, cu totul pariziană în a redă nuanțe, în a râde cu discrețiune, în a lăuda cu prietenie și a dojeni zămbind.

Ar da important material de studiu pentru un filolog ce-ar vrea să urmărească cum scriu Românii în limbi streine. Pentru noi ne-au fost de ajuns cele câteva amănunte asupra vieții poetului, cele câteva gânduri asupra evenimentelor vremii și mai cu seamă acele trăsături intime ce desvăluiesc mai bine fondul firii omului și ni-l înfățișează așa cum putea fi în viața cea atât de greu de fixat, în viața comună de astăzi pe mâine.

C. Sp. H.

BIBLIOGRAFII:

Lettres inédits du poète roumain Basile Alecsandri à Edouard Grenier, publiées avec une introduction et des notes par Georges Gazier. Paris, Librairie H. Champion, 1911, 2 frs. 50.

A apărut fasc. I vol. VI din *Studii Filosofice*, organul Societății de Studii Filosofice din București, sub direcțiunea d-lui C. Rădulescu-Motru, cu următorul cuprins: V. Ghidionescu: *Pedagogia științifică și noile reforme școlare*; Marin N. Ștefănescu: *Criza logicii*; N. I. *Revista Revistelor*. — De vânzare și la ad-ția revistei noastre. Prețul 1,50

Albert Samain: *Polyphem*, poemă dramatică în două acte. Traducere în versuri de I. M. Rașcu, *Biblioteca „Apollo“*, No. 1, Iași. 30 bani.

LITERATURA

MISTERUL EȘAFODULUI

Execuțiile recente îmi amintesc următoarea întâmplare extraordinară:

— In seara aceea, 5 Iunie 1864, pe la ceasurile șapte, doctorul Edmond-Desiré Conty de la Pommerais, transferat de curând de la Conciergerie la Roquette, stă îmbrăcat cu cămașa de forță în celula condamnaților la moarte.

Tăcut, se rezema în coate de speteaza scaunului, cu ochii țintă. Pe masă, o candelă, lumină paliditatea feței sale reci. La doi pași, un gardian, în picioare, rezemat de zid, îl păzează, cu brațele încrucișate.

Mai în totdeauna deținuții sunt puși la o muncă zilnică, din al cărui salariu, administrația oprește mai dinainte, în caz de deces, prețul giulgiului lor, pe care ea nu-l furnizează. Numai osândiții la moarte n'au nici un fel de însărcinare.

Prizonierul era un om de-aceia pe cari nu-i poți ghici din ochi: nu se citea, în privirea lui, nici teamă, nici nădejde.

Treizeci-patruzeci de ani; oacheș; de statură mijlocie, ce-i dreptul bine legat; tâmplele, de curând încărungițe; ochiul nervos, pe jumătate închis; o frunte de om chibzuit; glasul sec și scurt, mâinele saturniane; fisionomia țepăună a oamenilor puțin guralivi; apucături de o distincție studiată; — așa se 'nfățișa el.

V'aduceți aminte că la curtea cu jurați a Senei, pledoaria, deși de data asta, foarte strânsă, a d-lui Lechaud, neputând nimici, în conștiința juraților, întreitul efect pricinuit de debateri, de concluziile doctorului Tardieu și de requizitoriul d-lui Oscar de Vallée, — d-l de la Pommerais, dovedit că a administrat în scop cupid și cu premeditare, doze mortale de digitalină unei doamne, prietenă de-a lui — doamna de Pauw — auzi pronunțându-se împotriva-i, cu aplicația articolelor 301 și 302 din codul penal, sentința de moarte.

În seara aceea, 5 Iunie, el nu știă încă nimic de respingerea recursului, precum și de refuzul oricărei audiențe de grație solicitată de rudele lui. Doar apărătorul lui, mai norocos, fusese ascultat, în chip distrat, de către Împărat. Venerabilul abate Crozes, care înainte de orice execuție, se istovea în solicitări de audiență pe la Tuileries, se 'ntorsese fără nici un răspuns. A comută pedeapsa la moarte, în asemenea împrejurări, nu 'nsemnă oare în mod implicit, a o desființă?

— Afacerea trebuia să fie ca o pildă. După părerea parchetului, respingerea recursului fiind mai mult ca sigură, și trebuind să fie notificată dintr'un moment într'altul, d-l Hendreich fu însărcinat să-și ia condamnatul în primire la 9 ale lunii ora 5 dimineața.

— Deodată răsună pe lespezile coridorului un zgomot de paturi de pușcă; încuietoarea scârțâi greoi; ușa se deschise; baionetele sclipiră în penumbră; directorul închisoarei Roquette, d-l Beauquesne, se ivi în prag, însoțit de un vizitator.

D-l de la Pommerais, ridicând capul, recunoscù dintr'o aruncătură de ochi, în vizitatorul acesta, pe ilustrul chirurg Armand Velpeau.

La un semn al celui din dreapta, gardianul eși, d-l Beauquesne, după o prezentare din ochi, retrăgându-se și el, cei doi colegi se găsiră deodată singuri, în picioare, față în față, ochi în ochi.

La Pommerais, tăcut, arată doctorului scaunul său, apoi se duse să s'așeze pe patul acela din care cea mai mare parte a celor care dorm în el, sunt deșteptați numai decât la viață, în tresărire. Fiindcă nu se vedeă bine, marele clinician s'apropie de... bolnav ca să-l observe mai bine, și să poată stă de vorbă încet.

* * *

Velpeau, în anul acela, împlinea șaiszeci de ani. În culmea renumelui, urmaș la fotoliul lui Larrey dela Institut, prim-profesor de clinică chirurgicală în Paris, și, prin operile lui, toate de o rigoare de deducție așa de netedă și așa de vie, una din luminile științei actuale, practicianul emerit se și impunea ca una din somitățile secolului.

După o clipă rece de tăcere :

— Domnule, zise el, între medici, ne putem lipsi de condoleanțe inutile. De altfel, o afecțiune a prostatei, (care, cu siguranță, o să mă dea gata în doi ani, sau doi ani și jumătate) mă pune cu câțiva ani de scadență mai mult, în categoria osândiților la moarte. Să venim deci la fapt, fără înconjur.

— Vasăzică, după dumneata, doctore, situația mea judiciară este... disperată? Întrerupse La Pommerais.

— Mă tem, răspunse simplu Velpeau.

— Mi s'a fixat ceasul?

— Nu știu; însă, cum nimica nu-i hotărât, încă, în privința dumitale, poți, în tot cazul, să contezi pe câteva zile.

La Pommerais își trecù peste fruntea-i lividă, mâneca cămășii sale de forță.

— Fie. Mulțumesc. Voi fi gata; și chiar eram; de-acum, cu cât mai curând, cu atât mai bine!

— Recursul dumitale, nefiind respins, cel puțin în timpul de față, reluă Velpeau, propunerea pe care vreau să ți-o fac, e condițională. Dacă scapi, cu atât mai bine! Dacă nu...

Marele chirurg se opri.

— Dacă nu? întrebă La Pommerais.

Velpeau, fără să răspundă, scoase din buzunar o mică trusă, o deschise, scoase lanțeta și, sfâșiind cămașa la mâna stângă, apăsă degetul mijlociu pe pulsul tânărului condamnat.

— Domnule de la Pommerais, zise el, pulsul dumitale îmi arată un sânge rece, o hotărâre rară. Demersul pe care îl fac pe lângă dumneata, (și care trebuie ținut secret) are de obiect un fel de ofertă care, adresată chiar unui medic cu energia dumitale, unui spirit oțelit în convingerile pozitive ale științei noastre și bine-desbărat de orice înfiorări fantastice ale morții, ar putea să pară de o extravaganță sau de o batjocură criminală. Dar, socotind că știm cine suntem, o veți primi

cu luare aminte, oricât de turburătoare vă va părea la început.

— Atențiunea mi-ați căpătat-o, domnule, răspunse La Pommerais.

— Dumneata știi bine, reluă Velpeau, că una din chestiunile cele mai interesante ale fiziologiei moderne, e de a ști dacă cumva mai persistă vre-o sclipire de memorie, de reflexie, de sensibilitate *reală* în creierul omului după retezarea capului.

La această intrare neașteptată, condamnatul tresări, apoi venindu-și în fire:

— Când ați intrat, doctore, răspunse el, tocmai eram tare preocupat de problema aceasta, îndoit de interesantă pentru mine, de altfel.

— Sunteți în curent cu lucrările scrise asupra acestei chestiuni, începând cu — acelea ale lui Soemmering, ale lui Sue, ale lui Sédillot și Bichat, până la cele moderne?

— Ba am fost chiar de față, odată, la unul din cursurile Dv. de disecție asupra rămășițelor unui executat

— Ah!... Lasă, atunci. Aveți noțiuni exacte, din punct de vedere chirurgical, asupra ghilotinei?

La Pommerais, uitându-se bine la Velpeau, răspunse rece:

— Nu, domnule.

— Eu am studiat cu deamănuntul chiar astăzi aparatul, urmă fără să se arate mișcat doctorul Velpeau:— este, o mărturisesc, un instrument desăvârșit.

Cuțitul sabie, lucrând în acelaș timp și ca pană și ca coasă și ca ciocan, retează gâtul pacientului într'o *treime* din secundă. Decapitatul, sub izbitura acestei atingeri fulgerătoare, nu poate deci să simtă durere, după cum nu simte nici soldatul, pe câmpul de bătaie, când brațul îi este luat pe sus de o ghiulea. Senzația, în lipsă de timp, e nulă și obscură.

— Poate să fie însă o durere care vine în urmă.

Julia Fontenelle, arătându-și motivele ei, se întrebă dacă nu cumva tocmai această viteză are urmări mai dureroase decât execuția cu sabia sau cu satârul.

— A fost deajuns Bérard, ca să arate cât e de temeinică năzărimea aceasta! răspunse Velpeau.

Cât despre mine, am convingerea, întemeiată pe sute de experiențe și pe observațiile mele particulare, că tăierea instantanee a capului, produce, în acelaș moment, la individul desprins de trunchiu, leșinul anestezic cel mai deplin.

Numai sincopa, imediată, provocată de pierderea a patru sau cinci litri de sânge, care țâșnește afară din artere—(și, adesea, cu o putere de proiecție circulară de un metru în diametru) ar fi de-ajuns să asigure pe cei mai fricoși, în această privință. Cât despre tresăririle inconștiente ale mașinei cărnose, prea brusc oprită în procesul ei, ele nu constituiesc un indiciu de durere, ca și... zbaterea unui picior tăiat, de pildă, ai cărui mușchi și nervi se sgârcesc, dar de care nu mai suferi. Zic că înfrigurarea nervoasă a nesiguranței, solemnitatea pregătirilor fatale și tresărirea când te deștepți din somn, dimineața, ne-arată limpede, aci, aceea pretinsă suferință. Amputația neputând fi decât *impercep-*

libilă, durerea *reală* nu-i decât *inchipuită*. Cum adică? o lovitură puternică în cap, nu numai că nu e simțită, dar nici nu lasă vre-o cunoștință de izbitura ei,—o simplă leziune a vertebrelor aduce insensibilitatea ataxică — atunci ce să mai zicem de retezarea capului, de scizivitatea coloanei vertebrale și de întreruperea raporturilor organice între inimă și creier. N'ar fi de ajuns acestea ca să paralizeze cât mai intim în ființa omenească, orice senzație, chiar nelămurită, de durere? Cu neputință altfel! inadmisibil! Asta o știi și dumneata, ca și mine.

— Cred, chiar, că mai mult decât Dv. domnule! răspunse La Pommerais. Așa că, în realitate, eu nu mă tem de vre-o suferință *fizică* mare și repede (abia concepută în dezordinea senzorială și repede înăbușită de covârșitoarea ascendență a morții), cum zic, nu de aceasta mă tem. E altceva.

— Ai putea să mi-o formulezi? zise Velpeau.

— Ascultă-mă, murmură La Pommerais, după o tăcere; în definitiv, organele memoriei și ale voinței, — (dacă ele sunt circumscrise la om în aceiași lobi unde le-am constatat la... câine de pildă!) — organele acestea, zic, *sunt respectate de trecerea cuțitului!*

Am relevat multe echivocuri precedente, tot pe-atât de neliniștitoare cât și de neînțelese, ca să mă încred ușor în inconștiența imediată a unui decapitat. După legende, câte capete, interpelate, nu și-au întors privirile către cel care le chema? Memoria nervilor? Mișcări reflexe? Cuvinte deșarte!

Amitiți-vă de capul aceluia matelot care, la clinica din Brest, *după un ceas și un sfert dela retezarea capului*, rupea în două, printr'o mișcare a fălcilor—*poate* voluntară — un creion pus între ele!... Ca să nu aleg decât exemplul acesta, dintr'atâtea mii, chestiunea reală ar fi deci să știm, dacă este, aici, sau nu, *eul* omului, acela, care după senzația hematosei, impresionează mușchii capului său *scurs de sânge*.

— Eul nu-i decât în întregul omului, zise Velpeau.

— Măduva spinării prelungeste creierul mic, răspunse domnul de la Pommerais. Atunci, *unde* ar fi ansamblul senzitiv? Cine l'ar putea scoate la iveală? În opt zile, cu siguranță, îl voi cunoaște!... și îl voi uita.

— Poate că dela dumneata atârnă ca omenirea să fie lămurită, în privința aceasta, odată pentru totdeauna, răspunse Velpeau încet, privind în ochii celui cu care vorbea. Și, să vorbim sincer, pentru aceasta am venit și eu aci.

Sunt delegat pe lângă dumneata de către o comisiune din cei mai eminenți colegi dela Facultatea din Paris, și iacă și permisiunea Impăratului. Cuprinde autorizări destul de largi ca să mai amân, la nevoie, ordinul execuțiunii dumatiale.

— Explicați-vă, nu mai vă înțeleg, răspunse La Pommerais, zăpăcit.

— Domnule de la Pommerais, în numele științei care ne este totdeauna scumpă și care nu mai ține seamă, printre noi, de numărul martirilor săi mărinimoși, viu — (cu ipoteza, pentru mine mai mult decât îndoelnică, că o anumită experiență convenită între noi, ar fi

practicabilă), — să cer întregei dumitale ființe, cea mai mare sumă de energie și de cutezanță pe care poate s'o aștepte cineva dela specia umană. Dacă recursul dumitale va fi respins, veți fi, *fiind medic*, un subiect competent el însuși în operația supremă pe care trebuie s'o îndure. Concursul dumitale va fi deci de neprețuit într'o încercare de... *comunicație*, aici.—De sigur, oricâtă bunăvoință v'ați propune să dovediți, es pare că totul ne-arată dinainte, rezultatul cel mai negativ; — dar, înșfârșit, cu d-ta, (având mereu ipoteza că experiența aceasta nu va fi absurdă în principiu), — ea oferă, un sorț la zece mii, că vom lumina în chip miraculos, ca să zic așa, fiziologia modernă. Prin urmare, prilejul nu trebuie scăpat și, în cazul când vom putea schimba în chip victorios un semn de înțelegere, după execuție, veți lăsa un nume a cărui glorie științifică va șterge pentru totdeauna amintirea rătăcirii dumitale sociale.

— Ah! murmură La Pommerais, îngălbenit, dar cu un zâmbet hotărât — ah! înțeleg acum... — De fapt, supliciile au relevat fenomenul digestiei, ne spune Michelot. Și... de ce natură va fi experiența d-voastră!... Tremurături galvanice?... Ațățări ale genelor?... Injecții de sânge arterial?... Puțin concludent, toate acestea!

— Nici nu mai încapă vorbă că numai decât după trista ceremonie, rămășițele d-tale se vor odihni în pace în pământ, și că nici un scalpel de-al nostru nu vă va atinge, reluă Velpeau. Nu!... Inșă când va cădea cuțitul, eu voi fi acolo, în picioare, în fața d-tale, lângă mașină. Cât se poate de repede, capul d-tale va trece din mâinele executorului într'ale mele. Și atunci — experiența neputând fi serioasă și concludentă decât în raport cu însași simplitatea ei — vă voi strigă foarte lămurit, la ureche: — «Domnule Conty de la Pommerais, în amintirea învoelilor noastre din timpul vieții puteți în momentul acesta, să lăsați în jos, *de trei ori pe rând* pleoapa ochiului drept, ținând celălalt ochiu deschis tare». Dacă, *în clipa aceia*, oricari ar fi celelalte contracțiuni ale feței, veți putea prin acea înțreită clipire din ochi să mă încunoștiințați că m'ați auzit și m'ați înțeles și să-mi dovediți, impresionând astfel, printr'un act de memorie și voință permanentă mușchiul d-tale palpebral, nervul d-tale zigomatic și conjunctiva d-tale — dominând toată grozăvia, toată ondulația celorlalte impresii ale ființei d-tale — faptul acesta va fi de ajuns ca să lumineze știința, să revoluționeze convingerile noastre. Și voi ști, de asta să nu te îndoști, să-l notific în așa fel, ca pe viitor să lași mai mult amintirea unui erou, decât aceia a unui criminal.

La cuvintele acestea neașteptate, d. de la Pommerais fù izbit par'că de o zguduire așa de profundă, în cât, cu pupilele dilatate și ațintite spre chirurg, rămase, timp de un minut, tăcut și ca împietrit. Apoi, fără să spue un cuvânt, se ridică, făcù câțiva pași, dus pe gânduri, și, repede, clătinaud trist din cap:

— Ingrozitoare violență a loviturii, mă va scoate din mine însumi. Ca să îndeplinesc aceasta mi se pare mai presus de orice voință, de orice efortare ome-

nească! zise el. De altfel, se zice că *sorfii* de vitalitate nu's aceiași pentru toți ghilotinații. Cu toate astea... să mai veniți, domnule, în dimineața execuției. Vă voi răspunde dacă mă dedau sau nu la încercarea aceasta înfiorătoare totdeodată, revoltătoare și iluzorie. Dacă nu, mă încred în discreția dv. nu'i așa, că îmi veți lăsa capul să-și sângereze liniștit cele din urmă puteri de viață în găleata de cositor care-l va primi.

— Așa dar, în curând, Domnule de la Pommerais? zise Velpeau ridicându-se și el. Gândește-te.

Amândoi se salutară.

După o clipă, doctorul Velpeau părăsi celula; gardianul intră și osânditul se întinse resemnat, pe patul lui de campanie, ca să doarmă sau să viseze.

* * *

Peste patru zile, pe la ceasurile cinci și jumătate, dimineața, d. Beauquesne, abatele Crozes, d. Claude și d. Potier, grefier la Curtea Imperială, intrară în celulă. Deșteptat, d. de la Pommerais, la vestea orei fatale, se ridică în sus foarte palid și se îmbracă repede. Apoi, stătut de vorbă zece minute cu abatele Crozes, ale cărui vizite le primise bine; e știut că cucernicul preot era înzestrat cu acel har de inspirat care dă bărbăție acestui ceas de pe urmă. Apoi, văzând pe doctorul Velpeau, venind:

— M'am străduit, să fac ce mi-ai spus, zise el. Poftim!

Și, pe când se citea hotărârea, el își ținut pleoapa dreaptă închisă, uitându-se țintă la chirurg cu ochiul stâng, deschis larg.

Velpeau se înclină adânc, apoi, întorcându-se spre Hendreich, care intră cu ajutoarele lui, schimbă foarte repede cu executorul un semn de înțelegere.

Găteala se făcù repede: se observă că *fenomenul nălbirei părului, văzând cu ochii, sub foarfece*, nu se produse. O scrisoare de adio dela soția sa, citită cu glas încet de către duhovnic, îi umplu ochii de lacrimi pe care preotul le șterse pios cu peticul luat dela răscoiala cămășii lui. Stând în picioare, și cu redingota aruncată pe umeri, trebui să i-se desfacă legăturile dela mâini. Refuză apoi paharul de rachiu — și escorta porni pe coridor. Când ajunse la poartă, întâlnind în prag pe colegul lui:

— Numaidcât! îi zise el foarte încet — și adio.

Indată aripele enorme de fier ale porței se întredeschiseră înaintea lui.

Vântul dimineții pătrunse în temniță; se crăpă de ziuă; piața cea mare se închidea departe, înconjurată de un îndoit cordon de cavalerie; — în față, la zece pași, într'un semicerc de jandarmi călări, ale căror săbii, scoase la ivirea lui, zăngăniră, se înălță eșafodul. La o oarecare depărtare printre reprezentanții presei, câțiva se descopereau.

Colo, în dosul arborilor, se auzeă ca niște talazuri, larma mulțimei, enervată din pricina nopții. Pe acoperișurile cârciumelor, pe la ferestre, câteva fete ciufulite, livide, în mătăsuri bătătoare la ochi — unele din ele ținând încă câte o sticlă de șampanie în mână — se aplecau

în tovărășia unor triste haine negre. În aerul dimineții, pe piață, zburau rândunelele încoace și'ncolo.

Singură, umplând spațiul și mărginind cerul, ghilotina părea că se întinde în zarea întunecată, cu cele două brațe ale sale, între cari departe, colo sus, în lumina viorie a zorilor, se vedeă sclipind cea de pe urmă stea.

La prveliștea aceasta funebrală, osânditul se oțeri, apoi merse hotărât, spre eșafod.... Urcă mai întâi treptele. Acum cuțitul triunghiular sclicea în tocul lui negru, acoperind steaua. Înaintea scândurei fatale, după crucifix, sărută acca șuviță mesageră din propriul lui păr, culeasă în timpul gătelei, de către abatele Crozes, care-i atinse buzele cu ea: — «Pentru ea!» zise el.

Cele cinci personaje se desprinseră, în siluete, pe eșafod; tăcerea în clipa aceasta, se făcù atât de adâncă încât sgomotul unei crăci rupte, departe, subt greutatea vre-unui curios, ajunse cu țipătul și câteva răsete nelămurite și hidoase, până la grupul tragic. Atunci sunând ora, a cărei ultimă bătae lui nu-i mai eră dat s'o audă, d. de la Pommerais zări, înaintea lui, de cealaltă parte, pe straniul lui experimentator, care, cu o mână pe platformă, îl privea!... Se reculese o clipă și închise ochii.

Deodată, bascula se mișcă, scripetele se-aplecă, butonul cedă, sclipirea cuțitului trecù. O lovitură teribilă sguduî platforma; caii se ridicară în două picioare la mirosul magnetic al sângelui și, ecoul sgomotului vibră încă, când, capul însângerat al victimei se sbătea în mâinele nepăsătoare ale chirurgului de la Pitié, roșindu-i în valuri degetele, manșetele și hainele.

Avea o față posomorâtă, îngrozitor de albă, cu ochii deschiși și parcă distrați, cu genele răsucite, schimonosite: dinții îi clănțăneau; barba, la capătul fălcii de jos, fusese isbită.

Velpeau s'aplecă repede pe capul acesta și rosti în urechea dreaptă, întrebarea convenită. Oricât de tare fù omul acesta, dar rezultatul îl făcù să tresară într'un fel de înfiorare rece: *pleoapa ochiului drept se lăsa în jos, ochiul stâng, sgâit, îl privea.*

— Pentru numele lui D-zeu și al ființei noastre, încă de două ori semnul acesta! strigă el mai cu aprindere.

Genele se desprinseră, ca subt o sfortare lăuntrică; dar pleoapa nu se mai ridică. Chipul, dintr'o clipă într'alta, devenea țeapăn, înghețat, imobil. — Se isprăvisc.

Doctorul Velpeau dădu capul mort d-lui Hendreich, care deschizând din nou coșul, îl puse după obicei, între picioarele trupului inert.

Marele chirurg se spală pe mâini într'o găleată, rânduită pentru spălatul mașinei, care și începuse. Imprejurul lui, mulțimea curgea, îngrijată, fără să'l recunoască. El se șterse, în tăcere.

Apoi, cu pași domoli, cu fruntea gânditoare și gravă! — se duse până la trăsura lui rămasă la colțul temniței. Pe când se urcă, zări furgonul justiției care se depărta în galop spre Montparnasse.

DISCUȚII

ȘCOLILE DE AGRICULTURĂ

— *Intâmpinare la articolul d-lui Artur Gorovei* —

În *Noua Revistă Română*, vol. X, No. 6 dela 22 Mai a. c., d. Artur Gorovei, sub titlul „*Prin țară (însemnări din călătorie)*”, publică observațiunile d-sale, culese cu ocazia unei vizite la școala de agricultură dela Roman sau Păncești-Dragomirești, cum i se zice.

Citesc cu plăcere și interes „*Insemnările*” d-lui A. Gorovei, nu numai pentru conținutul lor, dar și pentru forma atrăgătoare, în care sunt scrise. De astă dată însă interesul meu a fost mult mai mare, fiind vorba de o școală de agricultură pe care am supravegheat-o timp de 3 ani, și de observațiuni făcute asupra ei de către un agricultor, mare proprietar și fost inspector agricol. În anume ocazii am căutat să aud și chiar să provoc părerile și sfaturile marilor proprietari agricoli asupra școlilor de agricultură de gradul celei dela Roman, *ele fiind menite în prima linie a pregăti personal subaltern pentru moșiile mari*. Astfel, unele din școlile noastre practice (inferioare cum le este titlul oficial) au fost vizitate de d-nii G. Cipăianu, G. K. Cesianu, N. Cesianu, Gr. Noica, Al. Cantacuzino-Pășcanu și D. Seceleanu, toți proprietari agricoli, cari au primit sarcina de delegați la examenele de absolvire sau de președinți ai comisiunilor.

Se explică astfel interesul deosebit, cu care am citit observațiunile d-lui Gorovei, nădăjduind să învăț mult din ele. Dar din nenorocire am încercat o desamăgire, fiindcă acele observări sunt în majoritate nedrepte sau greșite, lăsând la o parte pe cele zeflemiste.

Recunosc că—deși țara noastră este *eminamente* agricolă, școlile ei de agricultură nu sunt *emnente*. Dar pentru ca să fie drept, d. Artur Gorovei va trebui să recunoască împreună cu mine, că nici majoritatea agricultorilor noștri nu sunt *eminenți*, precum ar trebui să fie în o țară *eminamente* agricolă; că acea majoritate se interesează așa de puțin de învățământul nostru agricol, încât să nu se mire d. A. Gorovei că acesta—în întregul lui—s'a dezvoltat și trăește *cum poate* și că are lipsuri și nevoi pe cari cu toții le deplângem, *cel puțin în chip platonîc*. Așa bunăoară unul dintre actualii domni miniștri, căruia îi arătam acele nevoi, mi-a răspuns: — „Ei, d-le, n'avem universități, n'avem școli primare...” Și de sigur că aveă dreptate, mai ales în ce privește învățământul primar la sate.

Dar să revin la povestirile d-lui A. Gorovei. M'a surprins afirmațiunea d-sale, că școala dela Roman „nu are director”; adică a voit să zică că *nu avea* director în momentul vizitei d-sale. Informându-mă, am aflat că directorul demisionase de curând și că de afacerile direcțiunii îngrijea prin delegație oficială unul din institutorii școlii, care în acea zi de Duminică, eră împreună cu colegul său și cu elevii, în pelerinaj la mormântul lui Ion Ionescu dela Brad, neuitatul agronom, în amintirea căruia se oficia un parastas.

Se vede că nimeni nu a dat d-lui A. Gorovei a-

ceastă informație, căci fapta pioasă a locțiitorului de director l'ar fi făcut să treacă cu vederea absența lui de câteva ore și decepția d-sale.

Este exact că pomii în una din livezi sunt prea deși, o greșală care s'a făcut dela început; iar acum, când pomii sunt mari, nimeni nu ște îndură a-i rări. Nu este însă exact, că n'ar produce fructe: În 1908 livada a dat rod foarte frumos și înbelșugat.

De asemenea este exact că școala nu are o prisacă în regulă; încercările făcute până acum nu au dat bune rezultate, cum se zice, din cauză că localitatea nu ar fi prielnică. În tot cazul este fapt sigur, că d. Hermes căruia Statul îi pusese la dispoziție o însemnată întindere de teren lângă școală, spre a întemeia o prisacă mare, nu a reușit.

Pepiniera lăsa într'adevăr ceva de dorit acum 2 ani; astăzi e în stare cel puțin prezentabilă pentru o școală de agricultură, care nu totdeauna are un grădinar destul de meșter.

Celelalte afirmațiuni sunt curate neexactități: Etichetele câmpului de experiență nu sunt de porțelan, ci de tablă, și sunt scrise cu numele latinesc și *românesc* al plantei; burueni și scaeți în acest câmp trebuie să fi fost în cazul cel mai favorabil, o iluzie optică a d-lui A. Gorovei. Vitele școlii, atâtea *câte trebuie*, au fost totdeauna bine îngrijite; și de o bună îngrijire ține și lăsarea lor în ocol câteva ore pe zi, pe timp frumos, cum trebuie să fi fost în ziua de 31 Mai 1909, când d. A. Gorovei a văzut totul în chip ciudat; iar „țăranul tâmpit, care de departe aruncă o bătă noduroasă și lovește pe fiecare vită drept unde o ocheste”, este o invenție răutăcioasă, care se desminte prin ea însăși: La ce să lovească vitele când erau închise în obor?

O foarte riscată afirmare este aceea cu privire la soarta absolvenților școlii noastre practice de agricultură: D-l Gorovei nu și-a dat osteneala să cerceteze, înainte de a redă cu o neexplicabilă ușurință, afirmațiile unora și altora; de aceea îi voi reproduce aci cifre oficiale: școala dela Roman până în 1909 a dat 285 absolvenți, din cari 47 agricultori la casa lor și 108 în administrații de moșii (adică la un loc, 54% ocupați în agricultură), 42 funcționari, 46 în stagiul de armată sau disponibili, 18 morți și 24 necunoscuți.

Administrația Domeniilor Coroanei, Cassa Rurală și alte mari administrații agricole sunt foarte mulțumite de serviciile absolvenților școlii practice de agricultură.

Toți cei cari cunosc învățământul nostru practic agricol și îl judecă obiectiv, afirmă că școala dela Roman se prezintă cea mai bine, iar d. I. Ștefănescu, care pe timpul frecventării școlii de horticultură dela Versailles, a vizitat și studiat *mai de aproape* mai multe școli practice din Franța, adeverește că școala dela Roman poate susține comparația cu cele dintâi.

Am ținut să rectific „*Insemnările*” d-lui Artur Gorovei, nu pentru cunoscători, ci pentru profani, asupra cărora puteau să facă oarecare impresiune.

N. O. Popovici Lupa.

ÎNSEMNĂRI

Dușmănia culturală franco-germană.—E un spectacol frumos, pe care ni-l înfățișează vrăsmășia veche și firească a acestor popoare. E demn de veacul nostru. După ce se ciocniră cu atâta înverșunare sălbatică cu puterile lor materiale, după ce se îndușmăniră cu o liniștită și impunătoare stăruință în câmpul pașnic al economiei internaționale, le vedem acum încordându-și puterile lor sufletești și frământându-se într-o admirabilă întrecere în câmpul și mai pașnic al culturii omenesti. E un semn al vremii și e o învățătură îndemnătoare pentru popoarele cari pot privi.

Încă va fi tremurând și azi armura cuirasierului francez sub privirea dătătoare de putere și aprinsă de dorința răsbunării a conaționalilor săi nevindecați în sufletul lor de o adâncă și mereu sângerândă rană, încă și acum idealul vieții germane e păzit și arătat de o spadă grea și temută a unui dragon de gardă,—dat tot acum chiar, francezul uită să privească satisfăcut cuirasierul, pentru a se înregimenta sub steagul acelei armate care ia ofensiva în lupta pentru apărarea drepturilor culturii franceze, iar germanul începe să simtă și această splendidă mândrie, știe să se fălească și cu gloria cuceririi culturale ale sufletului german.

Sorbona și știința franceză găesc apărători contra invaziunii germanismului, școala germană caută noi mijloace de a se impune cu soliditatea ei sigură și aspră. Și iată cum, în clipa aceasta a istoriei se poate privi în mic, se poate întrevede ce va fi viața popoarelor în lumea de mâine. O clipă lumea întregă din cele două țări, uită și de cuirasieri și de grenadierii, se uită și de Kaiser că și de republică, și toate sufletele se îndreaptă cu privirile lor la o luptă nouă, neștiută ieri, neînțeleasă încă azi.

Lupta prin cultură, lupta prin afirmarea sufletului național și a imprimării însușirilor lui civilizațiunii universale, e războiul de mâine. Franța și Germania, prin această nouă înfățișare a dușmăniei lor, pot arăta deslușit lumii care va fi viața ce se pregătește să răsără azi din frământarea și sbuciumul crud al societăților contemporane. E faza cea nouă a naționalismului, cum e și înfățișarea cea adevărată a internaționalismului. Violența care singură mână și afirmă națiunile, se retrage cât mai izolat de cuprinsul larg al vieții sociale într-o lume aparte ce să străntorează pe măsură ce se specializează în sine: în lumea militară. Vedeți, e aci un paradox: niciodată armata n'a apărut mai izolată și mai deosebită de societatea în care trăește ca apărătoare și ca parazită a ei ca în vremea când stăpânește principiul națiunii armate... Și, nu e numai un paradox, e ceva mai mult; e o prevestire care se afirmă lămurindu-se pe zi ce trece. Nu e nevoie s'o ascuți pentru ca să se realizeze de sine, după cum nu e nevoie s'o respingi pentru ca să întârzieze în înfăptuirea ei încă vreme multă.—Teo.—

Pe margini de ceasloave.—Întâmplarea sau poșta (ceceace e tot una), mi-a pus ieri sub ochi o revistă scoasă de niște preoți prea de treabă, se vede, de vreme ce mai găesc timp și bani îndestui ca să-și tipărească fiecare ce poate.

Răsfoind-o mai cu interes—cele popești au ajuns să ne preocupe azi mai mult chiar ca în vremurile de patriarhală evlavie—am dat peste niște „Insemnări din Bătrâni—culese de prin cărțile aflate în biblioteca mea”—ne-asigură S. S. Părintele Teodor Bălășel.

Carlyle, ne reconstitue, după însemnările banale ale unui călugăr, sufletul unei întregi epoci din vechea Anglie. S. S. Părintele Bălășel n'are însă această pretenție.

S. S. a procedat mult mai de-adreptul, și ne-a lăsat doar nouă cititorilor, bucuria de-a ne încântă de magia acelei minunate intuiții; S. S. a cules așadar de pe filele unor Mineie,

a unor Cazanii și-a unui Anthologhion, a cules mai multe însemnări, unele cu rost, altele fără rost, raportându-se toate la evenimente pe cari autorii lor le-au putut socoti capitale și vrednice de a fi trecute în amintirea veacurilor.

Așa, de pe o filă ne reproduce următoarea

„Insemnare pentru ca să (se) știe când au murit Dumitra fata priotesi(i) Anastasi(i)“.

Iar după alta, aflăm că la

„1837 Feurari(e) 16, marți, au murit prioteasa Ioana a Popi(i)lui Constandin sin Popa Ion din Câmp. Și am scris eu Popa Pavel, cu mâna de țărând. Și aceia au murit din face-rea unui copil, că nu l-au putut naște“.

În fața unei alte însemnări asistăm cu uimire la procesul curios ce se va fi petrecut în mintea strămoșilor noștri, la primele atingeri cu binefacerile culturii:

„Și am scris eu...¹⁾ cu mână de țărând, precum să știți că am învățat carte la popa Ion, când eram copil fără minte, dar acum mi-a venit minte, să vă păziți de mine“.

Mai găsim apoi însemnări meteorologice, de pe vremea când, se înțelege, n'aveam stațiuni meteorologice răspândite prin toată țara, ca azi.

„Insămnare decând au dat piatră pe lunca Oltului. 1826 Oct(omvre) 1“.

„Insă(m)nare ca să s(e) știe 1827 și s-au mai cutremurat în no(a)ptea Nașterii lui H(risto)s a do(uă) o(a)ră. Să știți, fraților, că s-au cutremurat într-un an de două ori în luna lui Dechemvre în 13 zile; al doilea în doaozeci și cinci 25 de zile. Apoi nuștiu ce o fi, ori bine ori rău 1827“.

Altele, în cari adevărul istoric se împletește frumos cu extraordinarul minților medievale, deși suntem la 1824:

„Cade-să a (se) ști când s'au văzut st(e)ao(a) în urma lu(i) Tudor, carea venea dela Răsărit cu co(a)da în sus la leat 1824, Dechemvrie 30“.

„Insă(m)nare pentru ca să (se) știe că din răzmirița lui Tudor înco(a)ce s'au cutremurat pământu de două ori, ca să știe când...¹⁾ Dechemvre 13 zile Marți sara pâla cina mare. Și am scris eu Logofătu Luca ot Dobrușă“.

Sau, ceastă-l'altă:

„Am văzut o videnie foarte înfricoșată: iarna în luna lui Ghenarie 16 zile, că au tunat și au fulgerat foarte tare, fiind zăpădă ca de o palmă; după aceea au ni(n)s o zăpădă fo(a)rte mare, de cinci palme și cutremur au fost fo(a)rte rău, tot atunci la noi și Muscali au fost prin to(a)le satele pân(ă) la Râul Vadului și cărți au venit dela Pri(n)ip(a)tu Vilarafi din București cu jurământ zicând că va into(a)rce tot la sale, că cu Turcii au făcut pace și voea să meargă la Nemfi, și multe împărechieri mincino(a)se au fost într-un an. 1829 Ghenarie 16. Și cine va cети să zică Dumnezeu să ne ferească de aman“.

Altele, prețioase poate nu prin adevărul lor istoric, prea bine cunoscut, cât prin naivitatea și sinceritatea expunerii lui:

„Insămnare pentru ca să să știe de când cu răzmirița lu(i) Tudor, când au venit Turcii în Drăgășani și au fost răzmirița fo(a)rte rea încât au fost turburare în to(a)t(ă) lumea.

Leat 1826 Oct(omvre) 11“.

1) fila ruptă.

„Însămănare pentru ca să (se) știe că la leat 1828 au venit Muscalii în Țara Românească, atunci au fost foarte rău de toate bres(le)le, că nu le căută nimini de dreptate. Să știți, fraților, când veți auzi că vin Muscalii, să vă vindeți toate dobitoacele ce le veți avea, să rămâneți s(in)guri gata de război, că tot vi-le ia de geaba. Luca Logof(ăt) Dobrușii“.

„Însămănare decând au venit vineric(i)u, de punea pecete în fundu bușilor. 1823, luna Octo(m)vre 22“.

Și, înfârșit, următoarea frază gingașe pe care acea „mână de țărănă“ a scris-o poate într'o clipă de albă poezie:

„Ac(i)ast(ă) floare prea frumoasă este spre a noastră frumusețe. Pentru ca să să știe, am însămănat aicea o blugoslovie a Domnului I(isu)s H(risto)s. 1785, Fevr(uar) 16“.

Farmecul acestor însemnări are ceva din frăgezimea vieții însăși. O minte intuitivă de poet, se pătrunde de acea viață mai bine ca din orice altă expunere ordonată și meșteșugită a faptelor unei epoci; iar figura celui ce așterne buchile, tremurătoare încă până și sub ochii noștri de astăzi, o vedem!—cuprinsă toată de frământările mari și mici ale vremii, cu atât mai însemnate în privirea-i naivă, cu cât o neîncetată strajă din mintea-i bătrânească, îi vorbește mereu de acea veșnică Uitare a oamenilor.—C. B.—

Incoronarea regelui Angliei.—În bătrânul Westminster, în uriașa Londră strălucește iarăși fastul vechilor serbări. Incorporarea regelui reдеșteaptă toată tradiția acelei Anglii conservatoare, care nu vrea să se îndepărteze nici cu o singură

trăsătură dela prescripțiile ceremoniilor din veacurile trecute; vom vedea iarăși, din zorii zilei de Duminică, defilând în preajma regelui, lorzii din cele mai vechi familii însărcinați cu funcțiuni de toaletă regală păzite cu multă sfințenie din noaptea amintirilor istorice; vom vedea constituindu-se acel „Court of Claims“ un tribunal heraldic care să adjucece îndeplinirea acestor funcțiuni când între membrii nobilelor familii se ivesc competițiuni ce nu pot fi satisfăcute în acelaș timp; vom vedea acel cortej tradițional în care acum vor fi reprezentate cele mai strălucite curți prin tot ce au ele mai reprezentativ și.... recele popor englez împreună cu streinii veniți din toate colțurile lumii, vor vibra de entuziasmul celei mai sărbătorite încoronări din cel mai vast imperiu.

Noi, din orientul nostru îndepărtat, urmărim cu admirație concentrată această sărbătoare demnă a celui mai serios popor. E pentru noi o reprezentare simbolică; sărbătoarea în care se încoronează nu un rege, ci munca din ultimele decenii ale unui popor întreg pentru pacea universală, pentru stăruința liniștită în progresul culturai omenești, pentru armonizarea generală a elementelor naționale în câmpul pașnic al economiei sociale.

Căci, fără îndoială, nu există un neam ale cărui însușiri de rară și serioasă continuitate în lucru, să se imprime cu mai multă tărie dar și cu mai multă discrețiune asupra întregii culturi și muncii societăților contemporane, ca cel care se sărbătorește azi încoronându-și pe regele lui și pe împăratul acelei lumi care trăește din civilizația lui și prin el.—c. t.—

REVISTA REVISTELOR

Convorbiri Literare (Iunie, 1911) dau un poem inedit al lui Costache Negruzzi, al cărui istoric îl face d. E. Lovinescu. După socotelile d-lui Lovinescu poemul a fost scris de Negruzzi la 16 ani, și a fost tipărit pentru-că „o astfel de încercare poetică—chiar și stângace—venind dela un bărbat ca Negruzzi, dela care orice fărâma e prețioasă, nu putea fi lăsată uitării“.

D. Mircea Djuvara lămurește cele „două tendințe în filozofia contemporană“. Disprețuind pragmatismul, care cu toate acestea se impune cu tot mai multă stăruință, d. Djuvara nu consideră demn de privirile sale în largul cugetării contemporane, decât tendința post-kantiană și cea bergsoniană.

Rezumând în parte cele două tendințe, d. Djuvara crede că deosebirea între ele e că una „privește realitatea prin prisma logică a raționamentului“, iar cealaltă „preconizează transpunerea noastră intuitivă în intimitatea chiar a vieții, care curge și pare a sparge cadrele formale, în cari ar fi încătușată prin cugetarea speculativă“.

Autorul crede că cele două tendinți se pot contopi pentru că „între filozofia critică și intuiționismul bergsonian n'ar fi o contradicție“.

Numărul acesta e bogat, de altfel, în filosofie. Afară de continuarea traducerei capitolelor din Wundt, pe care o face de mult d. Rădulescu-Pogoneanu, ni se mai dă un articol despre „o nouă teorie în psihologia emoției“ al d-lui I. Nisipeanu. E recenzie a cărții lui Lapicque. O recenzie luminoasă și precisă,—făcută cu cunoștinți și muncă.

În vederea volumului, cu tipărirea căruia s'a însărcinat caritatea literară a prefectului de Constanța, entusiasm de conferința norocoasă a unui profesor, d. Cincinat Pavelescu publică într'una, cu o risipă surprinzătoare și încrezătoare.

Fără îndoială, d-sa nu vrea să rușineze pe Mecenatele său cu un volum prea subțire. În numărul dela 16 Iunie al Lucea-

fărului, d. Pavelescu publică 7 poezii,—din cari 4 au dedicații gentile. „Trandafirul și stejarul“ n'are dedicație. Aceasta e o fabulă, surprinzătoare prin profunzimea și finețea asociațiunei situațiilor pe cari le înfățișează. O cităm:

Cel mai obraznic din stejari
Certă modestul trandafir:
—Zău, de 'ndrăzneala ta mă mir,
Cu mine tu să te compari?
Cu vârful meu eu sparg azurul
Și sunt prieten cu vulturul,
Și rădăcina-mi nu e 'n stare
Trei oameni s'o cuprindă;
Ar trebui să mă admiri!

—Așa e, dâr tu faci doar ghindă
Și eu fac trandafiri.

După aceasta se cuvine să transcriem și următoarele versuri adevărate dintr'o altă fabulă a poetului nostru:

Publicul, săracul, când se mulțumește
Cu comedioare pline de desfrâu
E ca și măgarul ce mănâncă paie
Fiindcă nu e înimeni să-i mai dea și grâu.

În același no. al „Luceafărului“, d. George Murnu publică o amănunțită și competentă dare de seamă asupra *Expoziției tinerimei artistice*.

D-ra A. Călugăru ne spune în *Copacul* că n'a pierdut drăgălășia naivă a poezii sale, plină de gândul adânc dar discret al unui suflet rătăcitor și senin, cu care ne obișnuise cu „Vioarele“ sale. Tipărește și d. Gorun o schiță.

Cele două curente cari se evidențiază mai strălucit în poezia românească de azi au, fără îndoială, ca reprezentanți ai lor

mai puternici: unul, cel patriarhal, pe poetul *Vlad* (dela „Neamul românesc pentru popor“), altul, cel nou, pe poetul *Ervin* (dela *Viața nouă*). Cei cari nu cunosc încă pe cel din urmă să citească ultimul no. (1 Iunie) al „*Vieței nouă*“. E deajuns.

Vlad și Ervin lucrează de mult pe căi opuse. Vrăsmășia lor — așă plină de poezie — a însehnat în istoria literaturii românești o pagină frumoasă. Muzele lor s'au dușmănit de mult, cu pornire, cu patimă — uneori chiar ca două lelițe infuriate. Și, totuși, Ervin și Vlad vor constitui în istoria literaturii simbolul cel mai viu al sufletului poeziei noastre de azi: ei vor înfățișa luminos istoricului viitor vremea când se făcea, cu atâta belșug, poezie în țara românească. Și Vlad, ca și Ervin, cu toată dușmănia lor, se întâlnesc într'un punct comun: amândoi au vrut să fie poeți, și-au făcut poezii. Firește, vom recunoaște cu toții că Ervin e mai stăruitor ca Vlad. Dar și Vlad e mai focos ca Ervin. Pentru asta poezia lirică trebuia să fie a lui Ervin după cum Vlad trebuia să domnescă în cea epică. Numele lor opuse azi vor fi înfățișate în istorie ca un simbol viu al rolului voinții și muncii trudnice în artă. Vor constitui un singur capitol, care se va putea intitula: „delirul versificației“. El va putea trece pe deantregul în psihologie.

Să nu ne acuze iară „*Viața nouă*“ de neconsecvență. O asigurăm că noi o lăudăm mereu, — cum am lăudat-o și până acum.

Apoi, nu e neconsecvență în faptul că odată a fost lăudat d. Soricu în paginile revistei noastre și acum e criticat. Atunci, s'a tipărit un articol semnat de autorul lui — un colaborator al „*Vieței nouă*“ — care, după obiceiul nostru, ia singur răspunderea. Acum, redacția și-a permis să facă și ea reflec-

țiile ei. Ceeace n'ar împiedica să tipărim și azi un articol de laudă pentru d. Soricu, chiar dacă l'ar iscăli recenzentul indignat dela „*Viața nouă*“.

Chiar dacă nu reușești în totdeauna a te așeza în punctul lui de vedere, nu poți totuși să nu primești ca noui și deosebit de interesante părerile pe cari — pornind dela actuala stare a literelor Italiene — le înaintează în *La Voce*, cumpănitul și modestul *Giovanni Papini*.

Din faptul că nici D'Annunzio, nici mai ales Pascoli — de farsori ca Orsini nu e vorba decât printre snobii din Țara românească — nu mai pot să dea ceeace au dat într'o vreme, Papini conchide la o adevărată criză literară — și încă din cele mai acute. Iar cercetând condițiunile în care s'a dezvoltat și mijloacele pe care le-a uzat — în cel mai rău înțeles — poezia de până acum, el crede că o „primăvară literară“ (expresiunea e compromisă, dar totuși...) nu e cu puțină decât printr'o definitivă schimbare de front.

Și anume poezia va trebui să se interiorizeze, să pornească mai mult dela „eu“ și mai puțin dela obiectul concret, exterior; să exprime mai adesea realități spirituale decât aparențe materiale; iar toate acestea, pentru motivul foarte simplu (chiar simplu?) că „omul e singurul lucru care ar putea să intereseze mai stăruitor pe om; și în om ceeace e mai profund omenesc, nu ceeace încă e bestial“.

Acestate sunt mai ales interesante pentru noi. S'a vorbit odată de o criză literară — și ce adevăr mare s'a spus! — dacă cineva are încă aceleași gânduri, nu se poate să nu priceapă nevoia unei îndrumări noi. Și pentru aceștia mai ales, relevăm mai mult decât interesante vederi ale lui Papini. Cu atât mai mult cu cât vremea și adevărul faptelor au tocit considerabil susceptibilitățile.

MEMENTO

--- *Maurice Maeterlinck*, răspunde unei reviste pariziene care afirmase că scriitorul începuse într'o vreme să studieze medicina:

„N'am început prin a studia medicina. Am studiat însă dreptul pentru a mă supune tradițiilor familiei, după cari trebuie ca băiatul cel mai mare să fie avocat.“

„Până în cea din urmă zi a vieții o să-mi pară rău că m'am supus acelor tradițiuni și că am jefit cei mai scumpi ani ai mei celei mai deșarte dintre științe. Toată firea mea, toate gusturile mele mă îndreptau către studiul medicinei, care, sunt din ce în ce mai convins, este cea mai minunată chee cu care poți pătrunde în marile realități ale vieții.“

--- S'a inaugurat de curând la Roma monumentul colosal ridicat de Italia recunoscătoare lui *Victor Emanuel II*. Înfățișând în ansamblu forma unei galerii circulare de marmură albă, monumentul încadrează statuia ecvestră a întemeietorului Italiei unite, statuie gigantică, turnată din bronzul a 70 de tunuri și care cântărește 50 tone. A costat 25 milioane și se spune că e cea mai mare din câte s'au ridicat până astăzi.

--- Un urmaș vrednic al lui *Vigny* și *Leconte de l'Isle* e *Sébastien-Charles Leconte*. În ultimul său volum de poezii *Le masque de fer* (*Mercur de France*, 3.50), poetul ni se arată ca un filosof pe care-l preocupă și-l mișcă toate problemele sociale ale vrămei, ca un om legat de justiție și bunătațe. Nimic din acele simțimante pipernicite cari clocesc în sufletul atâtor poeți din zilele noastre.

--- O adunare din cele mai remarcabile studii ce s'au scris asupra pedepsii cu moartea în Rusia, e volumul *Au pied de l'échafaud*, povestiri de *Andréev*, *Korolenko*, *Séménov*, *Tolstoi* ș. a.

Interesul mare al acestor povestiri, e că autorii lor au fost marturi ocula i ai evenimentelor pe cari le povestesc. În special primele două studii de *W. Korolenko* și *Vladimirov*, cari au produs în Rusia o impresie considerabilă, ne dau un tablou de ansamblu, asupra aplicării pedepsii cu moartea în Rusia. Nuvela lui *Andreev*: „Șapte spânzurați“, e o puternică lucrare de imaginație, inspirată după fapte îngrozitoare, devenite însă în Rusia, curate banalități...

--- Se pregătește în Franța, ridicarea unui monument lui *André Le Nôtre*, minnatul arhitect paisagist al parcurilor Regelui-Soare din *Versailles*. „*Figaro*“ scrie cu acest prilej un articol frumos: „*Le Nôtre* a știut să însemne pe pământul Franței forma însăși a spiritului francez. El l'a făcut vizibil, concret, geniul nostru național, și i-a tras imaginea cea mai exactă și cea mai tangibilă“.

--- În ziua de 6 Iunie, într'una din sălile Institutului de studii superioare din Florența, a fost sărbătorit ilustrul profesor *Pio Rajna* autorul „*Originei epopeei franceze*“ și a „*Isvoarelor lui Orlando Furioso*“ etc I s'a oferit ca dar un volum omagial la care au colaborat cei mai mari filologi italieni și străini.

--- Au apărut de curând *Scrisorile lui Carducci*. Sunt interesante mai ales pentru aprecierile marelui poet asupra scriitorilor contemporani. E cunoscut că *Carducci*, pe lângă poet eră și critic, poate cel mai mare după de *Sancis*, care împreună cu *d'Ancona* și *Bartoli* au inaugurat în Italia critica istorică.

--- După *Les Documents du progrès*, Franța hrănește aproape un milion de funcționari, fără să mai socotim pe cei din colonii. Lefurile lor ating suma fantastică de 1 miliard 510 milioane. Cu pensiunile, suma această se ridică la 1 miliard 788 milioane.

--- Biblioteca populară, *Fundația I. V. Socec*, s'a mutat în B-dul *Carol 13*. Orele de citire sunt: 10—12 a. m. și 4—9 p. m.

--- Cestiunea învățământului clasic, continuă să preocupe intens toate spiritele din Franța. Articole asupra volumului cunoscut al lui *Agathon*: „*l'Esprit de la nouvelle Sorbonne*“ găsim în *Revue des Deux-Mondes* (*Faguet*), în *La Nouvelle Revue française* (*A. Thibaudet*) și în *La Revue du temps présent* (*Tancrède de Visan*). Cel care se ascunde până aci sub pseudonimul *Agathon*, publică acum sub propria-i iscălitură *Alfred de Tarde* în *le Progrès*, un magistral articol („*Les Humanités et la Vie pratique*“).

--- *Charles Maurras*, literat distins și în timpul din urmă unul din cei mai vajnici teoreticieni ai monarhiei în Franța, și-a serbat deunăzi a două-zeci și cincea aniversare literară.